

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ
«ΕΙΔΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ: ΔΙΚΑΙΟ
ΤΟΥ ΑΕΡΑ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΙΑΣΤΗΜΑΤΟΣ»

ΕΞΑΜΗΝΟ: Στ'

Μ. Κλάδη - Ευσταθοπούλου
Λέκτορας Διεθνούς Δικαίου

Αθήνα
2008

Εισαγωγή
στο Διεθνές Δίκαιο του Διαστήματος
και
Ζητήματα
του Διεθνούς Δικαίου των Τηλεπικοινωνιών

Περιεχόμενα Φακέλου

Φάκελος Σημειώσεων

«Εισαγωγή στο Διεθνές Δίκαιο του Διαστήματος και Ζητήματα του Διεθνούς Δικαίου των Τηλεπικοινωνιών».

Πανεπιστημιακές Σημειώσεις για τη χρήση των φοιτητών του Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Παντείου Πανεπιστημίου στο μάθημα: *«Ειδικά Θέματα Διεθνούς Δικαίου: Δίκαιο του Αέρα και του Διαστήματος»*, της Λέκτορος Μαριάνθης Κλάδη – Ευσταθοπούλου. Συμμετοχή του υποψήφιου διδάκτορα Γεράσιμου Ροδοθεάτου.

Μέρος Πρώτο

Εισαγωγή στο Διεθνές Δίκαιο του Διαστήματος (σ. 6 - 36)

Κλάδη-Ευσταθοπούλου Μαριάνθη

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις
  - 1.1. Η ανάπτυξη της αστροναυτικής. Ιστορική αναδρομή
  - 1.2. Το έργο των ΗΕ στο θέμα της διαστημικής δραστηριότητας των κρατών
2. Εναέριος χώρος και διάστημα. Διαφοροποιήσεις
3. Ανάπτυξη του δικαίου του διαστήματος
4. Πηγές του δικαίου του διαστήματος
  - 4.1. Διεθνή συμβατικά κείμενα διαστημικού δικαίου (Ειδικό θεσμικό συμβατικό πλαίσιο)
    - 4.1.1. Η Συνθήκη για τις αρχές που διέπουν τη δραστηριότητα των κρατών κατά την εξερεύνηση και χρησιμοποίηση του διαστήματος, συμπεριλαμβανομένης της Σελήνης και άλλων ουρανίων σωμάτων (1967).
    - 4.1.2. Η Συμφωνία για τη διάσωση των αστροναυτών, την επιστροφή των αστροναυτών και την επιστροφή αντικειμένων που έχουν εκτοξευθεί στο εξωατμοσφαιρικό διάστημα (1968).
    - 4.1.3. Η Σύμβαση για τη διεθνή ευθύνη από τις ζημιές που προκαλούνται από αντικείμενα που εκτοξεύονται στο εξωατμοσφαιρικό διάστημα (1972).
    - 4.1.4. Η Σύμβαση για την εγγραφή σε μητρώα (νηολόγιο) των αντικειμένων που εκτοξεύονται στο εξωατμοσφαιρικό διάστημα (1975).
    - 4.1.5. Η Συμφωνία για τις δραστηριότητες των κρατών στη Σελήνη και στα άλλα ουράνια σώματα (1979).
  - 4.2. Διεθνή συμβατικά κείμενα μη διαστημικού δικαίου
    - 4.2.1. Η Συνθήκη για την απαγόρευση των πυρηνικών δοκιμών στην ατμόσφαιρα, στο διάστημα και υποθαλάσσια (1963).
    - 4.2.2. Η Συνθήκη για τη μη διασπορά των πυρηνικών όπλων (1968).

- 4.2.3. Η Σύμβαση για την απαγόρευση της στρατιωτικής ή οποιασδήποτε άλλης εχθρικής χρήσης των τεχνικών μεθόδων μεταβολής του περιβάλλοντος (1977).
- 4.3. Άλλα διεθνή συμβατικά κείμενα σχετικά με το διάστημα
  - 4.3.1.α. Η Σύμβαση για την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Διαστήματος (ΕΟΔ).
  - 4.3.1.β. Διμερείς Συμφωνίες
- 5. Υποκείμενα του δικαίου του διαστήματος
  - 5.1. Τα κράτη
  - 5.2. Οι διεθνείς Οργανισμοί
  - 5.3. Τα φυσικά πρόσωπα – Η νομική θέση των αστροναυτών
  - 5.4. Η «ανθρωπότητα» ως υποκείμενο του διεθνούς δικαίου
- 6. Διεθνής ευθύνη
  - 6.1. Διεθνής ευθύνη από δραστηριότητες στο διάστημα
  - 6.2. Διεθνής ευθύνη για ζημιές από αντικείμενα που εκτοξεύονται στο διάστημα
- 7. Το ζήτημα της προστασίας του περιβάλλοντος από τις δραστηριότητες των κρατών στο διάστημα

Μέρος Δεύτερο

Ζητήματα του Διεθνούς Δικαίου των Τηλεπικοινωνιών (σ. 37 - 42)

Ροδοθέατος Γεράσιμος

- 1. Εισαγωγικά
- 2. Σύντομη αναδρομή του σύγχρονου διεθνούς πλαισίου των τηλεπικοινωνιών
  - 2.1. Νομικό πλαίσιο
  - 2.2. Θεσμικό πλαίσιο
  - 2.3. Τυπολογία των τηλεπικοινωνιών

Λίστα Κειμένων

Δικαίου του Διαστήματος (σελ. 43)

Μέρος Πρώτο

Εισαγωγή στο Διεθνές Δίκαιο του Διαστήματος

Κλάδη-Ευσταθοπούλου Μαριάνθη

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

1.1. Η ανάπτυξη της αστροναυτικής. Ιστορική αναδρομή

Ο 20ός αιώνας αποτελεί σταθμό στην ιστορία της ανθρωπότητας με την κατάκτηση από τον άνθρωπο του εξωατμοσφαιρικού διαστήματος και την ανάπτυξη της αστροναυτικής ως νέου κλάδου της επιστήμης. Η μεγάλη πρόοδος που σημειώθηκε είχε τεράστιες επιπτώσεις στη ζωή των ανθρώπων αλλά και στις σχέσεις μεταξύ των κρατών, γεγονός που δημιούργησε όχι μόνο την ανάγκη καθορισμού του νομικού πλαισίου εντός του οποίου θα λαμβάνουν χώρα οι δραστηριότητες των κρατών στον εν λόγω τομέα, αλλά και την ανάγκη συνεργασίας μεταξύ τους τόσο για την ειρηνική και επιστημονική έρευνα και χρήση του διαστήματος, όσο και για την καθιέρωση ενός συστήματος ελέγχου των δραστηριοτήτων αυτών, προς αποφυγή ανεπιθύμητων ενεργειών και ειδικότερα ενεργειών μη ειρηνικών και καταστροφικών.

Πρώτος σταθμός στην ιστορία της εξερεύνησης και χρησιμοποίησης του εξωατμοσφαιρικού διαστήματος ήταν η κατασκευή και χρησιμοποίηση, από τη Γερμανία, κατά τη διάρκεια του δεύτερου παγκόσμιου πολέμου, των αυτοκατευθυνόμενων βλημάτων V1 και V2. Η εμπειρία της κατασκευής αυτών των βλημάτων χρησιμοποιήθηκε αργότερα από τις ΗΠΑ και την πρώην ΕΣΣΔ για την κατασκευή πυραύλων που θα συνέβαλαν στην ανάπτυξη της αστροναυτικής.

Δεύτερος σταθμός ήταν η αναγγελία, τον Ιανουάριο του 1956, από το Υπουργείο Άμυνας των ΗΠΑ, της εκτέλεσης ενός διετούς μετεωρολογικού προγράμματος με τον τίτλο «Moby Dick», σε συνεργασία με τη Βραζιλία, τη Νορβηγία, την Ιαπωνία, τον Παναμά, το Η.Β. και την Τουρκία. Το πρόγραμμα προέβλεπε την ανύψωση αεροστάτων εφοδιασμένων με φωτογραφικές μηχανές και μετεωρολογικές συσκευές. Αντέδρασαν τότε η πρώην ΕΣΣΔ, που διαμαρτυρήθηκαν για φωτογράφιση από τις

ΗΠΑ του σοβιετικού εδάφους καθώς και άλλες χώρες, όπως η Λ. Κίνα, η Λ. Δημοκρατία της Γερμανίας, η Τσεχοσλοβακία, η Βουλγαρία, η Αλβανία αλλά και η Σουηδία για παραβίαση του εναέριου χώρου τους. Το Φεβρουάριο του 1956 οι ΗΠΑ και η Τουρκία, σε μια προσπάθεια, όπως ισχυρίστηκε ο αμερικανός υπουργός εξωτερικών, να διατηρήσουν φιλικές σχέσεις με τα άλλα κράτη, αποφάσισαν να αναστείλουν προσωρινά την εκτέλεση του προγράμματος. Στην ουσία, βέβαια, με την πράξη τους αυτή οι ΗΠΑ αναγνώριζαν ότι δεν είχαν δικαίωμα να εξαπολύσουν αερόστατα πάνω από το έδαφος των άλλων κρατών. Το επεισόδιο αυτό έφερε στο προσκήνιο το πρόβλημα μέχρι ποιο ύψος πάνω από το έδαφος (χερσαίο και υδάτινο) των κρατών εκτείνεται η κυριαρχία τους. Καθόσον οι Συμβάσεις του Παρισιού του 1919 και του Σικάγου του 1944, που καθιερώνουν την αρχή της κυριαρχίας των κρατών στον εναέριο χώρο τους δεν καθορίζουν τα όρια αυτού του χώρου, του ατμοσφαιρικού δηλαδή διαστήματος, με αποτέλεσμα να προκύπτουν διαφωνίες ως προς την ερμηνεία αυτού του όρου.

Η μεγάλη καμπή στην ιστορία της εξερεύνησης και χρησιμοποίησης του διαστήματος ήταν η διοργάνωση του Διεθνούς Γεωφυσικού Έτους (ΔΓΕ), από το Διεθνές Συμβούλιο των Επιστημονικών Ενώσεων, που διήρκεσε από την 1^η Ιουλίου 1957 έως την 31^η Δεκεμβρίου 1958. Το επιστημονικό αυτό εγχείρημα, που διοργανώθηκε από μια οργάνωση μη κυβερνητικού χαρακτήρα και κατάφερε να εξασφαλίσει τη συμμετοχή επιστημόνων από 66 χώρες¹, είχε σκοπό την εκτέλεση ενός προγράμματος επιστημονικών ερευνών σε παγκόσμια κλίμακα, με την ανάπτυξη της αστροφυσικής. Το πρόγραμμα του ΔΓΕ που προέβλεπε την εκτόξευση τεχνητών δορυφόρων για την αντιμετώπιση επιστημονικών προβλημάτων, έδωσε την ευκαιρία τόσο στις ΗΠΑ όσο και στην πρώην ΕΣΣΔ –που συμμετείχαν στο πρόγραμμα και ήδη από το 1955 είχαν αναγγείλει ότι σκόπευαν να εκτοξεύσουν τεχνητούς δορυφόρους– να πραγματοποιήσουν τα σχέδιά τους, δίχως ιδιαίτερες διαμαρτυρίες από άλλα κράτη. Και τούτο διότι όλες οι εκτοξεύσεις που πραγματοποιήθηκαν μεταξύ 1957 και 1958 χαρακτηρίστηκαν ως συμβολή στο ΔΓΕ, και έγιναν δίχως τη συγκατάθεση και δίχως οποιαδήποτε διαμαρτυρία των κρατών για τη διέλευση των τεχνητών δορυφόρων πάνω από το έδαφός τους, κάτι που μέχρι τότε δεν ήταν εφικτό. Τελικά, το ΔΓΕ συνέβαλε στη διαμόρφωση νομικών κανόνων που ρυθμίζουν τις σχέσεις μεταξύ των κρατών στο εξωατμοσφαιρικό διάστημα, όπως η αρχή της

ελεύθερης χρησιμοποίησης του εξωατμοσφαιρικού διαστήματος από όλα τα κράτη, καθόσον και μετά τη λήξη του ΔΓΕ οι ΗΠΑ και η πρώην ΕΣΣΔ εξακολούθησαν να εκτοξεύουν τεχνητούς δορυφόρους δίχως και πάλι διαμαρτυρίες από τα ενδιαφερόμενα κράτη.

Μετά το πέρας του ΔΓΕ, η διεθνής επιστημονική συνεργασία για την εξερεύνηση του εξωατμοσφαιρικού διαστήματος συνεχίστηκε, ύστερα από απόφαση του Διεθνούς Συμβουλίου Επιστημονικών Ενώσεων, για ένα ακόμα χρόνο, το 1959, οπότε και ιδρύθηκε η Επιτροπή διαστημικών ερευνών, γνωστή ως COSPAR (Committee on Space Research), η οποία συνδέθηκε και με τον Οργανισμό ΗΕ. Στην Επιτροπή συμμετείχαν αντιπρόσωποι των εθνικών ερευνητικών κέντρων των κρατών που συνέβαλαν άμεσα στην εξερεύνηση του εξωατμοσφαιρικού διαστήματος (ΗΠΑ, πρώην ΕΣΣΔ), που κατήρτισαν ερευνητικά προγράμματα των πυραύλων (Αυστραλία, Γαλλία, Η. Β., Ιαπωνία, Καναδάς), που μετείχαν επίσης ενεργά στις έρευνες για το εξωατμοσφαιρικό διάστημα, καθώς και αντιπρόσωποι επιστημονικών οργανώσεων.

Η πρώτη εκτόξευση του τεχνητού δορυφόρου Spoutnik I, 4 Οκτωβρίου 1957, από την πρώην ΕΣΣΔ, αποτέλεσε επίσης μεγάλη καμπή και υπήρξε η αφετηρία για ένα αγώνα δρόμου μεταξύ των ισχυρών κρατών του μεταπολεμικού διεθνούς συστήματος στην προσπάθειά τους για «κατάκτηση» του εξωατμοσφαιρικού διαστήματος, με σφοδρή την επιθυμία να επικρατήσουν και να υπερισχύσουν των αντιπάλων τους. Ακολούθησαν αρκετές εκτοξεύσεις τεχνητών δορυφόρων κατά τα έτη 1957 (Spoutnik II με επιβάτη τη Λάικα), 1958 (πρώτη εκτόξευση του Explorer I από τις ΗΠΑ) και 1959, καθώς και οι εκτοξεύσεις των σοβιετικών διαστημοπλοίων Lounik I, Lounik II και Lounik III, το 1959, με προορισμό τη Σελήνη. Το 1961 επιτυγχάνεται η εκτόξευση του Vostok I από την πρώην ΕΣΣΔ, με επιβάτη τον Yuri Gagarine, ενώ ακολούθησαν οι ΗΠΑ με τον John Glenn. Ωστόσο οι ΗΠΑ, στην προσπάθειά τους να ξεπεράσουν την τότε ΕΣΣΔ που είχε αναμφισβήτητο προβάδισμα στις διαστημικές δραστηριότητες, εξάγγειλαν το πρόγραμμα Apollo με στόχο «ο άνθρωπος να βαδίζει στη σελήνη και να είναι αμερικάνος αυτός που πρώτος θα το καταφέρει». Τον Ιούλιο του 1969 το Apollo 11 προσσεληνώθηκε και ο αμερικάνος Niel Armstrong βάδισε πρώτος πάνω στη Σελήνη. Την περίοδο 1970-73 η διαστημική δραστηριότητα των κρατών περιορίστηκε αφού ήταν υπερβολικά δαπανηρή και δεν

---

¹ ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ, Α. Β-Ν., *Διεθνές Δίκαιο του ατμοσφαιρικού και εξωατμοσφαιρικού διαστήματος*,

εκπλήρωνε κάποιο πρακτικό (εμπορικό ή στρατιωτικό) σκοπό, όπως την εξυπηρέτηση των τηλεπικοινωνιών. Από το 1980 όμως και μετά πολλές χώρες, μεταξύ των οποίων η Ιαπωνία και η Ινδία, εκδήλωσαν την επιθυμία να αναπτύξουν διαστημική δραστηριότητα, ενώ ήδη η Λ. Κίνα εκτόξευσε τους πρώτους τηλεπικοινωνιακούς δορυφόρους της, ενώ και αρκετές ευρωπαϊκές χώρες μπήκαν στο παιχνίδι της «κατάκτησης» του εξωατμοσφαιρικού διαστήματος, με αποτέλεσμα οι ΗΠΑ και πρώην ΕΣΣΔ να μην έχουν, πλέον, την αποκλειστικότητα αλλά να διατηρούν, ωστόσο, το προβάδισμα στη διαστημική δραστηριότητα.

1.2. Το έργο των ΗΕ στο θέμα της διαστημικής δραστηριότητας των κρατών

Ένα μήνα μόλις μετά την εκτόξευση του Spoutnik I, η Γενική Συνέλευση των ΗΕ συνειδητοποιώντας το ρόλο που έπρεπε να διαδραματίσει για να καλύψει, στο πεδίο των διαστημικών δραστηριοτήτων, την αποστολή που της αναθέτει το άρθρο 13 του Καταστατικού Χάρτη για «προοδευτική ανάπτυξη και κωδικοποίηση του διεθνούς δικαίου», άρχισε άμεσα να ασχολείται με το ζήτημα της δραστηριότητας των κρατών στο εξωατμοσφαιρικό διάστημα.

Έτσι, με την Απόφαση 1149 σχετικά με τον αφοπλισμό (11 Νοεμβρίου 1957) η ΓΣ, εκφράζοντας την ανησυχία της για τους κινδύνους που εγκυμονεί η χρησιμοποίηση του διαστήματος για στρατιωτικούς σκοπούς, προέβλεπε τη μελέτη συστήματος ελέγχου με σκοπό τη διασφάλιση της εκτόξευσης αντικειμένων στο εξωατμοσφαιρικό διάστημα για επιστημονικούς και ειρηνικούς σκοπούς. Το επόμενο έτος, 1958, με την Απόφαση 1348 (13 Δεκεμβρίου 1958) της ΓΣ, δημιουργήθηκε Ειδική (ad hoc) Επιτροπή για την ειρηνική χρήση του εξωατμοσφαιρικού διαστήματος, αποτελούμενη από 18 μέλη², ενώ με την Απόφαση 1472 (12 Δεκεμβρίου 1959), η ad hoc Επιτροπή αντικαταστάθηκε από τη μόνιμη Επιτροπή για τις ειρηνικές χρήσεις του εξωατμοσφαιρικού διαστήματος (Committee on Peaceful Uses of Outer Space- COPUOS), ο ρόλος της οποίας στη διαμόρφωση του πλαισίου χρήσης του διαστήματος υπήρξε καθοριστικός³. Το 1962 η Επιτροπή αποφάσισε να ιδρύσει δυο υποεπιτροπές, τη Νομική Υποεπιτροπή και την Επιστημονική και Τεχνική Υποεπιτροπή. Σήμερα, η Επιτροπή αριθμεί πάνω από 60 μέλη και είναι μια

Εκδ. Α. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1990, σελ. 98.

² www.un.int

³ Ibid.

από τις μεγαλύτερες επιτροπές των ΗΕ. Επιπλέον πολλοί διακυβερνητικοί και μη κυβερνητικοί οργανισμοί έχουν καθεστώς παρατηρητή στην Επιτροπή και τις Υποεπιτροπές της, που λειτουργούν στη βάση του consensus.

Το 1961, έτος της πρώτης επανδρωμένης πτήσης στο διάστημα, η ΓΣ ψήφισε την πρώτη επί της ουσίας του προβλήματος Απόφαση 1721 (20 Δεκεμβρίου 1961), για την ελευθερία της εξερεύνησης του διαστήματος, η οποία μπορεί να χαρακτηριστεί ως ιστορική, αφού για πρώτη φορά καθορίζεται το νομικό πλαίσιο στο οποίο τα κράτη είναι υποχρεωμένα να κινηθούν στην προσπάθειά τους να εξερευνήσουν και να χρησιμοποιήσουν το εξωατμοσφαιρικό διάστημα. Έτσι, με την Απόφαση αυτή καθορίστηκε ότι η εξερεύνηση και η χρήση του εξωατμοσφαιρικού διαστήματος θα πρέπει να γίνεται για το καλό όλης της ανθρωπότητας και για όφελος όλων των κρατών, άσχετα με το επίπεδο της οικονομικής ανάπτυξής τους, και ότι το εξωατμοσφαιρικό διάστημα και τα ουράνια σώματα μπορούν ελεύθερα να εξερευνηθούν και να χρησιμοποιηθούν από όλα τα κράτη και δεν υπόκεινται σε εθνική ιδιοποίηση. Επίσης, με την Απόφαση αυτή καθιερώθηκε ότι η εξωατμοσφαιρική δραστηριότητα των κρατών διέπεται από τους κανόνες του διεθνούς δικαίου, συμπεριλαμβανόμενου του Χάρτη των ΗΕ, αφού τα ΗΕ αναγνώρισαν ουσιαστικά ότι το διεθνές δίκαιο και ο Χάρτης των ΗΕ δεσμεύουν τα κράτη τόσο στον πλανήτη γη όσο και έξω από αυτόν, στο εξωατμοσφαιρικό διάστημα και τα ουράνια σώματα.

Δυο χρόνια αργότερα δυο ακόμα Αποφάσεις υιοθετήθηκαν. Η πρώτη, η Απόφαση 1884 (17 Οκτωβρίου 1963), που υιοθετήθηκε από τη ΓΣ μετά από πρωτοβουλία της τότε ΕΣΣΔ, υποχρεώνει τα κράτη να απέχουν από την τοποθέτηση σε γήινη τροχιά αντικειμένων που φέρουν πυρηνικά όπλα ή οπλικά συστήματα μαζικής καταστροφής, καθώς και την εγκατάσταση τέτοιων όπλων στα ουράνια σώματα. Η δεύτερη, η Απόφαση 1962 (13 Δεκεμβρίου 1963), που υιοθετήθηκε ομόφωνα από τη ΓΣ ύστερα από κοινή πρόταση των τότε ΕΣΣΔ, ΗΠΑ και ΗΒ, είναι «η Διακήρυξη των νομικών αρχών που διέπουν τις δραστηριότητες των κρατών στην εξερεύνηση και εκμετάλλευση του εξωατμοσφαιρικού διαστήματος» και αποτέλεσε ένα πολύ σημαντικό βήμα, διατυπώνοντας εννέα αρχές, πέντε από τις οποίες εμφανίζονταν για πρώτη φορά.

Οι παραπάνω Αποφάσεις της ΓΣ των ΗΕ συνέβαλαν, σε προσυμβατικό στάδιο, στη διαμόρφωση του δικαίου του διαστήματος, βοηθώντας στη συγκεκριμενοποίηση

των αρχών που διέπουν το δίκαιο αυτό αλλά και τη μετατροπή τους από εθνικούς σε συμβατικούς κανόνες του διεθνούς δικαίου.

2. Εναέριος χώρος και διάστημα. Διαφοροποιήσεις

Ο διαστημικός ή εξωατμοσφαιρικός χώρος (outer space) αντιπροσωπεύει ένα χώρο που βρίσκεται πέρα από τον εναέριο ή ατμοσφαιρικό χώρο (air space). Πρόκειται για διάκριση περισσότερο νομική παρά φυσική/γεωγραφική και χαρακτηρίζεται από την εφαρμογή διαφορετικού θεσμικού πλαισίου για κάθε μια από αυτές τις περιοχές.

Στα διεθνή συμβατικά κείμενα, όπως ο Χάρτης των ΗΕ ή η Συνθήκη για το Διάστημα, δεν δίνεται ορισμός του «διαστήματος», με αποτέλεσμα για την ονοματολογία του όρου να γίνεται δανεισμός από την επιστήμη. Έτσι, με τον όρο «διάστημα» νοείται ο χώρος που εκτείνεται από εκεί που τελειώνει η ατμόσφαιρα της γης. Πρόκειται, προφανώς, για τον αχανή χώρο που εκτείνεται πέρα από τη γήινη ατμόσφαιρα. Κατά τον H. Goodwin, «κάπου στην ατμόσφαιρα ο χώρος ο πλήρης αέρα (air space) τελειώνει και αρχίζει το διάστημα (outer space)», που σημαίνει ότι με τον όρο «διάστημα» νοείται, γενικά, ο χώρος που εκτείνεται πέρα από την ατμόσφαιρα της γης και συγκεκριμένα από κάποιο σημείο της όπου ο χώρος ο πλήρης αέρα τελειώνει και εξερχόμαστε στο χώρο τον κενό από αέρα.

Ο διαχωρισμός μεταξύ εναέριου και διαστημικού χώρου δημιουργήθηκε, κυρίως, από τα τέλη της δεκαετίας του '50, όταν, για πρώτη φορά, ο σοβιετικός τεχνητός δορυφόρος Σπούτνικ τέθηκε σε τροχιά γύρω από τη γη. Μέχρι εκείνη τη στιγμή, δεν υπήρχε πρόβλημα ως προς την έννοια του όρου του *εναέριου / ατμοσφαιρικού χώρου* γενικότερα. Έκτοτε, όμως, η διάκριση του όρου αυτού από εκείνον του *διαστήματος* κατέστη αναγκαία, για την αποφυγή προβλημάτων σχετικών με τα όρια της κυριαρχίας των κρατών.

Να σημειωθεί ότι η έλλειψη σαφούς προσδιορισμού των ορίων μεταξύ του εναέριου –εθνικού– χώρου και του εξωατμοσφαιρικού διαστήματος, οδήγησε οκτώ ισημερινά κράτη, κοντά δηλαδή στον παράλληλο του Ισημερινού, –συγκεκριμένα Βραζιλία, Κολομβία, Δημοκρατία του Κονγκό (Κονγκό-Μπραζαβίλ ή Κονγκό), Ισημερινό, Ινδονησία, Κένυα, Ουγκάντα και Λαϊκή Δημοκρατία το Κονγκό (Κονγκό-

Κινσάσα πρώην Ζαΐρ)– να διακηρύξουν, με τη Διακήρυξη της Μπογκοτά⁴ το 1976, ότι η γεωστατική τροχιά και συγκεκριμένα το ύψος των 35.800 χιλ. από την επιφάνεια της γης⁵, που αποτελεί μάλιστα σπάνιο φυσικό πόρο (scarce natural resource), δεν πρέπει να θεωρείται τμήμα του εξωατμοσφαιρικού διαστήματος αλλά τμήμα του εδάφους στο οποίο τα κράτη αυτά ασκούν την εθνική κυριαρχία τους. Οι διεκδικήσεις αυτές δεν λήφθηκαν καν υπόψη από την πλειονότητα των κρατών⁶.

Υπογραμμίζεται δε ότι όσο αφορά στον προσδιορισμό κριτηρίων για τη σαφή διάκριση μεταξύ διαστημικού και εναέριου χώρου, η κρατούσα θεωρία υιοθετεί «λειτουργικά κριτήρια», που αναφέρονται αποκλειστικά στη φύση των δραστηριοτήτων, που διενεργούνται σε κάθε μια από τις δυο περιοχές, όπως τα κριτήρια που σχετίζονται με τη δυνατότητα κίνησης –όχι πάνω από 50 χιλ., όπως υποστηρίχθηκε, από τη γήινη επιφάνεια– των αεροσκαφών στον αέρα, ή με το ελάχιστο – όχι λιγότερο, όμως, από το ύψος των 100 χιλ. – όριο θέσης των διαστημικών αντικειμένων σε δορυφορική τροχιά⁷. Έχει υποστηριχθεί, πάντως, ότι η διάκριση με βάση αυτά τα κριτήρια δεν μπορεί παρά να είναι προβληματική⁸. Και τούτο διότι, από τη μια, ως προς τα αεροσκάφη η εξέλιξη της τεχνολογίας επεκτείνει διαρκώς τα όρια της καθ' ύψος κίνησής τους, ενώ, από την άλλη, ως προς τα διαστημικά λεωφορεία, των οποίων η κίνηση μέσα σε εναέριο χώρο, κατά την επιστροφή τους για προσγείωση στη γη, εμφανίζει χαρακτηριστικά που ανταποκρίνονται στα στοιχεία ενός αεροσκάφους, δημιουργείται έντονο πρόβλημα σχετικά με το νομικό καθεστώς τους, ιδιαίτερα στην περίπτωση πρόκλησης ζημιών σε τρίτους στην επιφάνεια εδάφους⁹.

---

⁴ Για το κείμενο της Διακήρυξης, βλ. http://www.jaxa.jp/library/space_law/chapter_2/2-2-1-2_e.html

⁵ Η γεωστατική -σύγχρονη- τροχιά (geostationary synchronous orbit) είναι η κυκλική τροχιά πάνω από τον ισημερινό σε ύψος που φτάνει περίπου τα 36.000 χιλ. (22.300 μίλια) από την επιφάνεια της γης. Βλ. «Declaration of the First Meeting of Equatorial Countries», 3 December 1976, στο http://www.jaxa.jp/library/space_law/chapter_2/2-2-1-2_e.html. Επίσης, CHENG, B., *Studies in International Space Law*, Clarendon Press, Oxford, 1997, σελ. 455-456.

⁶ Βλ. ΚΛΑΔΗ-ΕΥΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ, Μ., *Θέματα δικαίου του εναέριου χώρου*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2007, σελ. 45 και CHENG, B., *Studies...*, op. cit., σελ. 455.

⁷ Βλ. και ΓΙΟΚΑΡΗΣ, Α., *Διεθνές δίκαιο εναέριου χώρου – διαστήματος*, Εκδ. Α.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1996, σελ. 250.

⁸ Βλ. και VERPLAETSE, J.G., «On the definition and legal status of spacecraft», 29 *JALC*, 1963, σελ. 131-139.

3. Ανάπτυξη του δικαίου του διαστήματος

Η πρώτη διαστημική εμπειρία του ανθρώπου, τον Οκτώβριο του 1957, και οι υπόλοιπες που ακολούθησαν, στο πλαίσιο της δραστηριοποίησής του στον εξωατμοσφαιρικό χώρο, είτε αφορούσαν διαστημικές πτήσεις, επανδρωμένες και μη, είτε προσπάθειες οικονομικής εκμετάλλευσης του χώρου αυτού, κατέδειξαν άμεσα τα προβλήματα στο διάστημα από την εξερεύνηση και τη χρήση του διαστήματος και την ανάγκη διατύπωσης επιμέρους αρχών και κανόνων δικαίου για τη ρύθμισή τους.

Η Γενική Συνέλευση των ΗΕ, από τα πρώτα βήματα του ανθρώπου στη διαστημική περιπέτειά του, διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στη διατύπωση τέτοιων κανόνων και στη διαμόρφωση και εξέλιξη του διεθνούς δικαίου του διαστήματος. Με μια σειρά αποφάσεις της¹⁰, η Γενική Συνέλευση των ΗΕ έθεσε τις βάσεις για την ανάπτυξη του δικαίου του διαστήματος, ως ενός *συνόλου και συστήματος κανόνων που ρυθμίζουν διεθνείς σχέσεις μεταξύ υποκειμένων του διεθνούς δικαίου, κυρίως κρατών και διεθνών οργανισμών, στο ευρύτερο περιβάλλον του διαστημικού χώρου και απορρέουν, κυρίως, από την εξερεύνηση και την – ειρηνική – εκμετάλλευσή του*¹¹.

Το δίκαιο του διαστήματος που αντιπροσωπεύει ένα σχετικά αυτόνομο κλάδο μέσα στο γενικότερο σύστημα του διεθνούς δικαίου, διακρίνεται από το δίκαιο του εναέριου χώρου. Το δίκαιο του διαστήματος βασίζεται, κυρίως, στις αρχές της ελευθερίας της εξερεύνησης και της οικονομικής εκμετάλλευσης του εξωατμοσφαιρικού χώρου και των φυσικών πόρων του, σύμφωνα με το διεθνές

---

⁹ Βλ. FRANTZEN, C., «Utilisation de l' avion spatial et droit aérien», *RFDAS*, 1991, σελ. 507 και επ., VERESHCHETIN, V.S., «Utilisation de l' avion spatial et droit de l'espace», *RFDAS*, 1991, σελ. 515 και επ.

¹⁰ Από τις σημαντικές Αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης των ΗΕ, που έπαιξαν σπουδαίο ρόλο στη δικαιοσύνη ρύθμιση των διεθνών σχέσεων μεταξύ των υποκειμένων του διεθνούς δικαίου στο διάστημα και έθεσαν τις βάσεις για την ανάπτυξη του διεθνούς δικαίου, σ' αυτό το εντελώς νέο πεδίο, κατ' εφαρμογή του άρθρου 13 του Χάρτη των ΗΕ, αναφέρουμε εδώ τις εξής: Την Απόφαση 1149/1957 σχετικά με τον αφοπλισμό και τους κινδύνους που μπορεί να εγκυμονεί η στρατιωτική χρήση του διαστήματος· Την Απόφαση 1348 (XIII)/1958 (A/C.1/L.220/Rev.) για τη δημιουργία Ad Hoc Επιτροπής για την ειρηνική χρήση του διαστήματος, η οποία με την Απόφαση 1472 (XIV)/1959 αντικαταστάθηκε από νέα επιτροπή, την Επιτροπή για την ειρηνική χρήση του διαστήματος· Την Απόφαση 1721 (XVI)/1961 για την ελευθερία εξερεύνησης του διαστήματος· Την Απόφαση 1962 (XVIII)/1963 για τις αρχές που διέπουν τις δραστηριότητες των κρατών στην εξερεύνηση και εκμετάλλευση του διαστήματος· Την Απόφαση 1884/1963 για την αποχή από τη θέση σε τροχιά αντικειμένων με πυρηνικά όπλα και όπλα μαζικής καταστροφής ή την εγκατάσταση τέτοιων όπλων στα ουράνια σώματα. Για τις Αποφάσεις αυτές, βλ. CHENG, B., *Studies in...*, op. cit., σελ. 84-86, 100-103, 125-149. Επίσης, TAUBENFELD, H.J., «The United Nations Ad Hoc Committee on the Peaceful Uses of Outer Space», 53 *AJIL*, 1959, σελ. 877, GARDNER, R.N., «Outer Space: A breakthrough for international law», 50 *ABAJ*, 1964, σελ. 30, SCHICK, F.B., «Problems of a Space Law in the United Nations», 13 *ICLQ*, 1964, σελ. 969.

¹¹ Βλ. και ΓΙΟΚΑΡΗΣ, Α., *Διεθνές δίκαιο...*, op. cit., σελ. 248.

δίκαιο, προς όφελος όλης της ανθρωπότητας και για το συμφέρον όλων των κρατών. Το δίκαιο του διαστήματος αποκλείει την εθνική «οικειοποίηση» και την άσκηση εθνικής κυριαρχίας ή άλλης μορφής κρατικής ιδιοποίησης βασιζόμενης στην έννοια της κυριαρχίας. Το διάστημα χαρακτηρίζεται, λοιπόν, ως *res extra commercium*¹² και, ως ο αχανής χώρος μέσα στον οποίο βρίσκονται και κινούνται τα ουράνια σώματα, δεν μπορεί, με βάση το διεθνές συμβατικό και εθιμικό δίκαιο, να αποτελέσει έδαφος προς οικειοποίηση, με την έννοια της *terra firma*. Αντίθετα, τα ουράνια σώματα μπορούν να χαρακτηρισθούν ως *terrae firmae* και μπορούν να υπόκεινται σε κρατική κυριαρχία, δια μέσου αποτελεσματικής κατάληψης και αναγνώρισης¹³, εκτός εάν το νομικό καθεστώς τους, με διεθνείς συμφωνίες, μεταβληθεί – όπως πράγματι συνέβη¹⁴ – για να εξομοιωθεί με εκείνο του διαστήματος.

Σε αντίθεση, το δίκαιο του εναέριου χώρου, με εξαίρεση το διεθνή εναέριο χώρο, του οποίου το νομικό καθεστώς προσομοιάζει με εκείνο της ανοιχτής θάλασσας, όπως ήδη αναπτύχθηκε παραπάνω, βασίζεται στη θεμελιακή αρχή της κυριαρχίας των κρατών στον εθνικό εναέριο χώρο, έστω κι αν η άσκηση της εθνικής κυριαρχίας περιορίζεται από διεθνείς κανόνες – βασιζόμενους στην ύπαρξη κοινών συμφερόντων των κρατών – όπως τους σχετικούς με την παραχώρηση δικαιωμάτων πρόσβασης ή εκμετάλλευσης (ελευθερίας διέλευσης και αεροπορικών συνδέσεων) σε τρίτα κράτη.

¹² Βλ. CHENG, B., *Studies in...*, op. cit., σελ. 81-84.

¹³ *Ibid.*

¹⁴ Βλ. τα πέντε συμβατικά κείμενα που συνθέτουν το θεσμικό πλαίσιο του Δικαίου του Διαστήματος: α) τη *Συνθήκη για τις αρχές που διέπουν τη δραστηριότητα των κρατών κατά την εξερεύνηση και χρησιμοποίηση του διαστήματος συμπεριλαμβανομένης της Σελήνης και άλλων ουράνιων σωμάτων*, του Ιανουαρίου 1967, γνωστή ως *Outer Space Treaty*, που άρχισε να ισχύει από τον Οκτώβριο του 1967, [κυρώθηκε από την Ελλάδα με το ΝΔ 670/1970 (ΦΕΚ Α'208)], β) τη *Συμφωνία για τη διάσωση των αστροναυτών, την επιστροφή των αστροναυτών και την επιστροφή αντικειμένων που έχουν εκτοξευθεί στο διάστημα*, του Απριλίου 1968, γνωστή ως *Astronauts rescue Agreement*, που άρχισε να ισχύει από το Δεκέμβριο 1968, [κυρώθηκε από την Ελλάδα με το ΝΔ 189/1974 (ΦΕΚ Α'350)], γ) τη *Σύμβαση για τη διεθνή ευθύνη από τις ζημιές που προκαλούνται από τα διαστημικά αντικείμενα*, του Μαρτίου 1972, γνωστή ως *Liability Convention*, που άρχισε να ισχύει από το Σεπτέμβριο 1972, [κυρώθηκε από την Ελλάδα με το ΝΔ 563/1977 (ΦΕΚ Α'75)], δ) τη *Σύμβαση για την καταχώρηση σε νηολόγιο των διαστημικών αντικειμένων*, του Ιανουαρίου 1975, γνωστή ως *Registration Convention*, που άρχισε να ισχύει από το Σεπτέμβριο 1976, ε) τη *Συμφωνία για τις δραστηριότητες των κρατών στη Σελήνη και τα άλλα ουράνια σώματα, του 1979*, γνωστή ως *Moon Agreement*, που τέθηκε σε ισχύ από τον Ιούλιο του 1984, [δεν έχει επικυρωθεί μέχρι σήμερα (2006) από την Ελλάδα]. Για λεπτομέρειες, βλ. «United Nations Treaties and Principles on Outer Space and other related General Assembly Resolutions, Status of International Agreements relating to Activities in Outer Space as at 1 January 2006», Addendum, ST/SPACE/11/Rev.1/Add.1, Austria. Επίσης, στις ηλεκτρονικές διευθύνσεις, <http://www.unoosa.org/oosa/en/SpaceLaw/treaties.html>, <http://www.islandone.org/Treaties/BH766.html>, http://www.unoosa.org/pdf/publications/ST_SPACE_11_Rev1_Add1E.pdf, http://www.ucsusa.org/assets/documents/global_security/rescueagreement.pdf, http://www.ucsusa.org/assets/documents/global_security/liability_convention.pdf, http://www.ucsusa.org/assets/documents/global_security/registration_convention.pdf, <http://www.unoosa.org/oosa/SpaceLaw/moon.html>, http://www.greaterearth.org/laws/moon_try.htm.

4. Πηγές του Δικαίου του Διαστήματος

4.1. Διεθνή συμβατικά κείμενα διαστημικού δικαίου (Ειδικό θεσμικό συμβατικό πλαίσιο)

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η ταχεία πρόοδος στην εξερεύνηση του εξωατμοσφαιρικού χώρου οδήγησε στη δημιουργία ορισμένων εθνικών κανόνων. Από την άλλη, όμως, η πρόοδος στην εξερεύνηση του εξωατμοσφαιρικού χώρου ήταν τέτοια που επέβαλε την άμεση αντιμετώπιση των διαφόρων νομικών προβλημάτων στον τομέα της εξωατμοσφαιρικής δραστηριότητας των κρατών, η οποία δεν μπορούσε να επιτευχθεί παρά μόνο με την προσφυγή στη διαδικασία της δημιουργίας συμβατικών κανόνων.

Το έργο αυτό ανέλαβε να εκπληρώσει η Επιτροπή για τις Ειρηνικές Χρήσεις του Εξωατμοσφαιρικού Διαστήματος, η οποία συνέβαλε στην ανάπτυξη του δικαίου του διαστήματος, με τη σύνταξη πέντε διεθνών συμβάσεων (1967, 1968, 1972, 1975 και 1979), που αφορούν άμεσα στο νομικό καθεστώς του διαστήματος και τις δραστηριότητες που τα κράτη ασκούν στο χώρο αυτό.

4.1.1. *Η Συνθήκη για τις αρχές που διέπουν τη δραστηριότητα των κρατών κατά την εξερεύνηση και χρησιμοποίηση του διαστήματος, συμπεριλαμβανομένης της Σελήνης και άλλων ουρανίων σωμάτων (1967)*¹⁵.

Η Συνθήκη αυτή γνωστή και ως Συνθήκη του 1967 ή Outer Space Treaty (OST) 1967, υπογράφηκε στις 27 Ιανουαρίου 1967 και άρχισε να ισχύει από τις 10 Οκτωβρίου 1967. Από την Ελλάδα κυρώθηκε με το ΝΔ 670/1970¹⁶.

Η Συνθήκη του 1967 είναι από τις πιο σημαντικές συνθήκες που ισχύουν για το διάστημα, διότι έθεσε τις νομικές βάσεις για τη δημιουργία και την παραπέρα ανάπτυξη και εξέλιξη του *Corpus Iuris Spatialis*, καθορίζοντας το γενικό νομικό και θεσμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο τα κράτη μπορούν να αναπτύσσουν τις δραστηριότητές τους στο εξωατμοσφαιρικό διάστημα. Με τη Συνθήκη του 1967 κατοχυρώθηκαν, θεσμικά, αρχές και κανόνες που διατυπώθηκαν και διαμορφώθηκαν

---

¹⁵ *Treaty on principles governing the activities of States in the exploration and use of outer space, including the moon and other celestial bodies, 1967.*

¹⁶ ΦΕΚ Α' 208/9-9/3-10-1970.

μέσα από τις Αποφάσεις της ΓΣ των ΗΕ και επιβλήθηκαν, νομικά, ακόμα και μεταξύ μη συμβαλλομένων στη Συνθήκη κρατών, στο μέτρο που οι αρχές αυτές, ήδη από τα πρώτα στάδια της διαμόρφωσής τους, έγιναν γενικότερα αποδεκτές, τόσο από τα κράτη μέλη της διεθνούς κοινότητας όσο και από τους διεθνείς οργανισμούς. Αξίζει εδώ να σημειωθεί σχετικά ότι οι αρχές αυτές είχαν διατυπωθεί ήδη και στις Διακηρύξεις του 1962 και 1963, όμως η εκ νέου διατύπωσή τους στη Συνθήκη του 1967 τις επέβαλλε πλέον ως νομικά δεσμευτικές.

Είναι αξιοσημείωτο ότι με τη Συνθήκη του 1967 προβλέπεται η επέκταση και εφαρμογή του γενικού διεθνούς δικαίου και στο διάστημα. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο III «...τα κράτη κατά την εξερεύνηση και χρήση του διαστήματος θα αναπτύσσουν δραστηριότητες ...σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, συμπεριλαμβανομένου του Χάρτη των ΗΕ...», που συνεπάγεται ότι τα κράτη, κατά την εξερεύνηση και χρήση του διαστήματος, θα πρέπει να σέβονται και να εφαρμόζουν τους κανόνες του διεθνούς δικαίου, οι οποίοι διέπουν τη συνύπαρξή τους στο πλαίσιο της διεθνούς κοινότητας. Έτσι, κράτος που αναπτύσσει δραστηριότητα στο εξωατμοσφαιρικό διάστημα –όπως ακριβώς και στο έδαφος, στη θάλασσα ή στον ατμοσφαιρικό χώρο– δεν μπορεί να αγνοεί τα συμφέροντα της διεθνούς κοινότητας, με τη δικαιολογία ότι δεν έχουν αναπτυχθεί ακόμα κανόνες σε κάποιο ζήτημα που αφορά στη χρήση ή την εξερεύνηση του διαστήματος. Αν από τη δραστηριότητα του κράτους στο διάστημα διαταράσσονται οι σχέσεις των κρατών και τίθενται σε κίνδυνο η διεθνής ειρήνη και ασφάλεια, τότε οι κανόνες και αρχές του διεθνούς δικαίου έχουν πλήρη εφαρμογή και έξω από τον πλανήτη μας, στο εξωατμοσφαιρικό διάστημα.

Αξιοσημείωτο είναι, επίσης, ότι η Συνθήκη του 1967 επανειλημμένα αναφέρεται στην εξερεύνηση και εκμετάλλευση του εξωατμοσφαιρικού διαστήματος «για ειρηνικούς σκοπούς». Με άλλα λόγια, η εξερεύνηση και εκμετάλλευση του εξωατμοσφαιρικού διαστήματος υπόκειται στον περιορισμό της εξερεύνησης και εκμετάλλευσης μόνο για ειρηνικούς σκοπούς. Αυτό, επανειλημμένα, διατυπώνεται τόσο στο Προοίμιο όσο και σε επί μέρους άρθρα της Συνθήκης του 1967, όπως στο άρθρο III που ορίζεται ρητά ότι «... τα κράτη κατά την εξερεύνηση και χρήση του διαστήματος θα αναπτύσσουν δραστηριότητες ...για χάρη της διατήρησης της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας και της προαγωγής της διεθνούς συνεργασίας και κατανόησης», ή στο άρθρο IV που ορίζεται ότι «... τα κράτη θα χρησιμοποιούν τη Σελήνη και τα άλλα ουράνια σώματα αποκλειστικά για ειρηνικούς σκοπούς». Να

σημειωθεί, πάντως, ότι στη Συνθήκη δεν εξηγείται με σαφήνεια ο όρος «ειρηνικός σκοπός». Αποτέλεσμα ήταν να υπάρξει μια πλούσια φιλολογία ως προς το «ποιες ενέργειες αντιτίθενται ή όχι στη χρήση του εξωατμοσφαιρικού διαστήματος για ειρηνικούς σκοπούς» καθώς και ως προς το «εάν το δικαίωμα της νόμιμης άμυνας μπορεί –και κάτω από ποιες προϋποθέσεις– να διατηρηθεί στο διάστημα». Και τούτο διότι ούτε ο Χάρτης των ΗΕ ούτε το εθιμικό δίκαιο –που τα κράτη, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, αποδέχονται την εφαρμογή τους στο διάστημα– αλλά ούτε και η Συνθήκη του 1967 περιλαμβάνουν περισσότερες λεπτομερείς προβλέψεις σχετικά με τα όπλα. Με άλλα λόγια, υπάρχει, θα λέγαμε, ένα *ηθελημένο κενό* ως προς το εάν οι ενέργειες που αντιτίθενται στη χρήση του διαστήματος για ειρηνικούς σκοπούς περιλαμβάνουν μόνο την έννοια του «πολεμικού», ή και αυτήν του «στρατιωτικού». Διότι μια στρατιωτική δραστηριότητα δεν εκδηλώνεται μόνο με παθητικό τρόπο –όπως με κατόπτευση, επίβλεψη ή επικοινωνία, που σημαίνει ότι δεν χαρακτηρίζεται αντίθετη στη χρήση του διαστήματος για ειρηνικούς σκοπούς– αλλά και με ενεργό τρόπο, δηλαδή επιθετικό ή μαχητικό, οπότε μπορεί να διακρίνεται τόσο σε επιθετικές στρατιωτικές δραστηριότητες όσο και σε σκοπούς άμυνας. Να σημειωθεί ότι, ως προς αυτό, διατυπώθηκαν διαμετρικά αντίθετες απόψεις. Για παράδειγμα οι ΗΠΑ ισχυρίστηκαν ότι «οι στρατιωτικές χρήσεις του διαστήματος δεν είναι απαραίτητα από τη φύση τους επιθετικές και είναι αναγκαίες για τους σκοπούς της άμυνας»¹⁷, με άλλα λόγια ότι το διάστημα θα έπρεπε να χρησιμοποιείται για μη επιθετικούς και ωφέλιμους για την ανθρωπότητα σκοπούς και ότι η άμυνα περιλαμβάνεται σε αυτούς τους σκοπούς. Αντίθετα, η πρώην ΕΣΣΔ, στις αρχές της δεκαετίας του 1960, διατύπωσε την άποψη ότι όλες οι στρατιωτικές χρήσεις του διαστήματος, συμπεριλαμβανομένης της δορυφορικής αναγνώρισης, ήταν από τη φύση τους επιθετικές και, επομένως, θα έπρεπε να εξαιρεθούν από την έννοια των δραστηριοτήτων για ειρηνικούς σκοπούς, άποψη που, στο μεταξύ, διαφοροποιήθηκε μερικώς, από τη χώρα αυτή, ως προς ορισμένες στρατιωτικές δραστηριότητες.

Άλλες αρχές που διατυπώνονται στη Συνθήκη του 1967 και που καθίστανται νομικά δεσμευτικές ακόμα και για κράτη που δεν είναι συμβαλλόμενα στη Συνθήκη είναι οι εξής:

---

¹⁷ Βλ. Δήλωση του Γερουσιαστή Gore, 3 Δεκεμβρίου 1963, στο ΤΖΑΝΕΤΟΣ, ΓΡ., *Η στρατιωτικοποίηση του διαστήματος σε σχέση με το δικαίωμα της άμυνας*, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1995, σελ. 220.

- Η αρχή της ελευθερίας στην εξερεύνηση και εκμετάλλευση του διαστήματος, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο και προς το συμφέρον και το όφελος όλων των κρατών της διεθνούς κοινότητας (άρθρο I). Σύμφωνα με την αρχή αυτή το εξωατμοσφαιρικό διάστημα, συμπεριλαμβανομένης της Σελήνης και των άλλων ουρανίων σωμάτων θα είναι ελεύθερο για εξερεύνηση και χρήση δίχως καμιά διάκριση, με βάση την ισότητα, και θα υπάρχει ελεύθερη προσπέλαση σε όλες τις περιοχές των ουρανίων σωμάτων. Θα υπάρχει, επίσης, ελευθερία επιστημονικών ερευνών στο εξωατμοσφαιρικό διάστημα, συμπεριλαμβανομένης της Σελήνης και των άλλων ουρανίων σωμάτων και τα κράτη πρέπει να διευκολύνουν και να ενθαρρύνουν τη διεθνή συνεργασία σε αυτή την έρευνα.

- Η αρχή της απαγόρευσης κάθε μορφής οικειοποίησης και προβολής κυριαρχικών δικαιωμάτων στο διάστημα (άρθρο II). Τα κράτη, σύμφωνα με την αρχή αυτή, δεν μπορούν να επεκτείνουν την κυριαρχία τους στο διάστημα και στα ουράνια σώματα με τη χρήση ή την κατοχή ή με οποιοδήποτε άλλο μέσο.

- Η αρχή της διεθνούς συνεργασίας των κρατών στην εξερεύνηση και χρησιμοποίηση του εξωατμοσφαιρικού διαστήματος (άρθρο III). Σύμφωνα με την αρχή αυτή οι χώρες που αναπτύσσουν δραστηριότητα στο διάστημα οφείλουν να συνεργάζονται μεταξύ τους για την προώθηση των διαστημικών ερευνών, όπως οφείλουν να συνεργάζονται και με όλες τις άλλες χώρες για την πραγματοποίηση των διαστημικών προγραμμάτων τους. Άλλωστε δυο σημαντικοί παράγοντες καθιστούν αναμφισβήτητη τη συνεργασία των κρατών στο πεδίο της εξερεύνησης και χρησιμοποίησης του εξωατμοσφαιρικού διαστήματος: η υψηλή τεχνογνωσία και το υψηλό κόστος δαπανών, που επιβάλλουν τη συνεργασία μεταξύ των κρατών που δεν διαθέτουν διαστημική τεχνογνωσία αλλά και μεταξύ μη διαστημικών και διαστημικών κρατών.

- Η αρχή της αποστρατικοποίησης του διαστήματος, της Σελήνης και των άλλων ουρανίων σωμάτων (άρθρο IV). Αξιοσημείωτο είναι ότι σύμφωνα με την πρώτη παράγραφο του άρθρου αυτού προβλέπεται απλά η απαγόρευση τοποθέτησης σε τροχιά γύρω από τη γη, ή η απαγόρευση –με οποιοδήποτε τρόπο– εγκατάστασης πυρηνικών όπλων ή άλλων όπλων μαζικής καταστροφής στο διάστημα –δίχως, ωστόσο, να επεξηγείται ο όρος «πυρηνικό όπλο» ή «όπλο μαζικής καταστροφής». Η διάταξη αυτή δεν καλύπτει τα κλασσικά συμβατικά όπλα, οπότε δεν προβλέπει πλήρη αφοπλισμό για το διάστημα, κάτι που, αντίθετα, προβλέπεται ρητά για τη Σελήνη και

τα άλλα ουράνια σώματα. Με τη δεύτερη παράγραφο του άρθρου IV εγκαθιδρύεται, δηλαδή, ένα πλήρες και αποτελεσματικό καθεστώς αποστρατικοποίησης για τη Σελήνη και τα άλλα ουράνια σώματα, όπως αυτό της Ανταρκτικής. Σύμφωνα, λοιπόν, με τη δεύτερη παράγραφο του άρθρου IV, απαγορεύεται η εγκατάσταση στρατιωτικών βάσεων, η διεξαγωγή παντός τύπου οπλικών δοκιμών καθώς και η εκτέλεση στρατιωτικών ασκήσεων στη Σελήνη και τα άλλα ουράνια σώματα.

- Η αρχή της διεθνούς ασυλίας των αστροναυτών (άρθρο V) και της παροχής βοήθειας σε αυτούς.

- Η αρχή της διεθνούς ευθύνης των κρατών από τις δραστηριότητές τους στο διάστημα (άρθρο VI), σύμφωνα με την οποία τα κράτη που αναπτύσσουν διαστημικές δραστηριότητες φέρουν διεθνή ευθύνη για τις πράξεις τους, αν παραβιάζουν διεθνείς υποχρεώσεις ή προκαλούν ζημιές.

- Η αρχή της περιβαλλοντικής προστασίας του διαστήματος (άρθρο IX), σύμφωνα με την οποία τα κράτη που αναπτύσσουν διαστημικές δραστηριότητες πρέπει να αποφεύγουν, κατά την εξερεύνηση και διεξαγωγή μελετών στο διάστημα, την επιβλαβή μόλυνσή του καθώς και τις επιβλαβείς μεταβολές στο γήινο περιβάλλον.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η ανάπτυξη των βασικών αρχών, που διατυπώθηκαν από τη Συνθήκη του 1967, επιτεύχθηκε με μεταγενέστερα συμβατικά κείμενα, τα οποία διεύρυναν σημαντικά το θεσμικό πλαίσιο του δικαίου του διαστήματος που καθιέρωσε η Συνθήκη του 1967.

4.1.2. *Η Συμφωνία για τη διάσωση των αστροναυτών, την επιστροφή των αστροναυτών και την επιστροφή αντικειμένων που έχουν εκτοξευθεί στο εξωατμοσφαιρικό διάστημα (1968)*¹⁸.

Η Σύμβαση αυτή, γνωστή και ως Συμφωνία του 1968 ή Rescue Agreement 1968, υπογράφηκε στις 22 Απριλίου 1968 και άρχισε να ισχύει από τις 3 Δεκεμβρίου 1968. Από την Ελλάδα κυρώθηκε με το Ν.Δ. 189/1974¹⁹.

Με το συμβατικό αυτό κείμενο, του οποίου η σύνταξη κατέστη αναγκαία μετά την εκτόξευση στο διάστημα επανδρωμένων διαστημοπλοίων, αναπτύσσεται και

---

¹⁸ *Agreement on the rescue of astronauts, the return of astronauts and the return of objects launched into outer space, 1968.*

¹⁹ ΦΕΚ Α' 350/20-11-1974.

διευρύνεται ουσιαστικά το άρθρο V της Συνθήκης 1967, για το νομικό καθεστώς που διέπει τους αστροναύτες, σχετικά, ιδίως, με την παροχή βοήθειας και το καθεστώς ασυλίας τους, σε περίπτωση ατυχήματος ή αναγκαστικής προσγείωσης, καθώς και με την ασφαλή και άμεση επιστροφή τους. Συγκεκριμένα, προβλέπεται ότι μια αρχή εκτόξευσης, μετά από ζήτηση, θα χορηγεί στοιχεία αναγνώρισης, πριν την επιστροφή του αντικειμένου που εκτοξεύθηκε στο διάστημα εκτός των εδαφικών ορίων της αρχής εκτόξευσης. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι με τη Σύμβαση αυτή κατοχυρώνονται, υπέρ των αστροναυτών, διαδικασίες «διάσωσης» παρόμοιες με εκείνες που εγκαθιδρύονται από τη Σύμβαση Σικάγου 1944 (άρθρο 25) και το Παράρτημα 12 της Σύμβασης για «έρευνα και διάσωση», στις περιπτώσεις αεροσκάφους σε κίνδυνο.

Ενδιαφέρον, επίσης, παρουσιάζει το γεγονός ότι με τη Συμφωνία του 1968 αναπτύσσεται και το άρθρο XIII της Συνθήκης 1967, σχετικά με τη διαστημική δραστηριότητα κρατών και διεθνών οργανισμών, καθόσον προσδιορίζεται με σαφήνεια ότι ο όρος «εκτοξεύουσα αρχή» (άρθρο VI) αφορά όχι μόνο σε κράτος αλλά και σε διεθνή διακυβερνητικό οργανισμό, ενώ, επιπλέον, προσδιορίζεται και η νομική προσωπικότητα των διεθνών οργανισμών που ασκούν διαστημικές δραστηριότητες.

Παραπέρα, το άρθρο VIII της Συμφωνίας αυτής προσδιορίζει το νομικό καθεστώς των διαστημικών αντικειμένων, ενώ με τα άρθρα IX, X και XI αναπτύσσεται η αρχή της συνεργασίας των κρατών κατά την εξερεύνηση και εκμετάλλευση του διαστήματος.

4.1.3. *Η Σύμβαση για τη διεθνή ευθύνη από τις ζημιές που προκαλούνται από αντικείμενα που εκτοξεύονται στο εξωατμοσφαιρικό διάστημα (1972)*²⁰.

Η Σύμβαση αυτή, γνωστή και ως Σύμβαση του 1972 ή Liability Convention 1972, υπογράφηκε στις 29 Μαρτίου 1972 και άρχισε να ισχύει από την 1^η Σεπτεμβρίου 1972. Από την Ελλάδα κυρώθηκε με το Ν. 563/1977²¹.

Με τη Σύμβαση αυτή, που αφορά στη διεθνή αστική ευθύνη από ζημιές προκαλούμενες από διαστημικά αντικείμενα, υλοποιούνται και αναπτύσσονται τα άρθρα VI, VII και XIII της Συνθήκης 1967, σχετικά με το νομικό καθεστώς της

---

²⁰ *Convention on international liability for damage caused by space objects, 1972.*

διεθνούς ευθύνης των κρατών και των διεθνών οργανισμών από τις διαστημικές δραστηριότητες.

Με τη Σύμβαση του 1972 εδραιώνονται διεθνείς κανόνες και διαδικασίες που αφορούν στην ευθύνη των κρατών εκτόξευσης για ζημία που προκλήθηκε από τα διαστημικά τους αντικείμενα. Συγκεκριμένα, καθιερώνεται η αρχή της απόλυτης ευθύνης του κράτους εκτόξευσης, για ζημίες που προκαλούνται πάνω στην επιφάνεια της γης ή σε αεροσκάφος που βρίσκεται σε πτήση, από αντικείμενα που εκτοξεύονται στο διάστημα (άρθρο II). Σε αυτή την περίπτωση το κράτος που προβαίνει στην εκτόξευση είναι απολύτως υπεύθυνο να καταβάλει αποζημίωση. Σε αντίθεση, στην περίπτωση σύγκρουσης μεταξύ διαστημικών αντικειμένων (των αντικειμένων δηλαδή που εκτοξεύονται στο διάστημα) εκτός της επιφάνειας της γης, οπότε η βλάβη προκαλείται σε διαστημικά αντικείμενα ή σε πρόσωπα και πράγματα πάνω σε αυτά από διαστημικά αντικείμενα που εκτοξεύονται από άλλο κράτος, το κράτος αυτό θα ευθύνεται για τις ζημίες, μόνον εφόσον αυτές οφείλονται σε πταίσμα (άρθρο III). Σε αυτή δηλαδή την περίπτωση πρόκειται για απλή ευθύνη, της οποίας η βάση –πταίσμα ή και αμέλεια– πρέπει να αποδειχθεί²².

Στη Σύμβαση του 1972 ενδιαφέρον παρουσιάζει και η διάταξη σύμφωνα με την οποία, για τις ζημίες, εάν η εκτόξευση πραγματοποιείται από διεθνή οργανισμό, ευθύνη «εις ολόκληρον» μαζί με τον οργανισμό υπέχουν –κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις– και τα κράτη που συμμετέχουν σε αυτόν (άρθρο XXII). Η συγκεκριμένη διάταξη υλοποιεί και αναπτύσσει την αρχή που καθιερώνει η Συνθήκη 1967 στο άρθρο VI.

Να σημειωθεί ότι οι διατάξεις της Σύμβασης του 1972 σχετικά με τις αξιώσεις για αποζημίωση και επίλυση των διαφορών παρουσιάζουν ομοιότητες με τις διατάξεις της Σύμβασης της Ρώμης του 1952 για τις ζημίες που προκαλούνται από ζένα αεροσκάφη σε τρίτους επί του εδάφους²³.

4.1.4. *Η Σύμβαση για την καταγραφή των αντικειμένων που εκτοξεύονται στο εξωατμοσφαιρικό διάστημα (1975)*²⁴.

---

²¹ ΦΕΚ, Α' 75/12-3-1977.

²² ΓΙΟΚΑΡΗΣ, Α., *op. cit.*, σελ. 256.

²³ ΚΛΑΔΗ- ΕΥΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ, Μ., *op. cit.*, σελ. 210-214.

²⁴ *Convention on registration of objects launched into outer space, 1975.*

Η Σύμβαση αυτή, γνωστή και ως Σύμβαση του 1975 ή Registration Convention 1975, υπογράφηκε στις 14 Ιανουαρίου 1975 και άρχισε να ισχύει από τις 15 Σεπτεμβρίου 1976. Από την Ελλάδα κυρώθηκε με το Ν. 3131/2003²⁵.

Η Σύμβαση αυτή, που αναπτύσσει τα άρθρα VII και VIII της Συνθήκης 1967, προβλέπει την εθνική καταχώρηση, από τα κράτη εκτόξευσης, των διαστημικών αντικειμένων, των αντικειμένων δηλαδή που εκτοξεύονται στο διάστημα, καθώς και την εδραίωση και διατήρηση, από το Γενικό Γραμματέα των ΗΕ, σε υποχρεωτική βάση, κεντρικού αρχείου των αντικειμένων αυτών.

Συγκεκριμένα, με τη Σύμβαση αυτή τα κράτη μέλη που πραγματοποιούν εκτοξεύσεις είναι υποχρεωμένα όχι μόνο να τηρούν καταλόγους (μητρώα, αρχεία) – διαθέσιμους στον οποιονδήποτε τους ζητήσει– στους οποίους να καταγράφουν τα αντικείμενα που εκτοξεύουν και τις σχετικές πληροφορίες για τη λειτουργία των αντικειμένων αυτών (άρθρο II), αλλά και να αναφέρουν στο Γεν. Γραμματέα των ΗΕ κάθε διαστημική αποστολή και όλες τις πληροφορίες σχετικά με αυτήν, που έχουν σχέση, ιδίως, με τα διακριτικά και τον αριθμό νηολόγησης, την ημερομηνία και την τοποθεσία εκτόξευσης, τις βασικές παραμέτρους τροχιάς και τη γενική λειτουργία του αντικειμένου, οι οποίες έχουν καταχωρηθεί στο εθνικό μητρώο (άρθρο IV). Αναγνωρίζεται ότι το κράτος που προβαίνει στην εκτόξευση έχει την αποκλειστική αρμοδιότητα για τη νηολόγηση, ενώ όταν υπάρχουν δύο ή περισσότερα κράτη εκτόξευσης αποφασίζουν από κοινού ποιο από αυτά θα καταχωρεί το διαστημικό αντικείμενο.

Έτσι, με τη Σύμβαση 1975, καθιερώνεται ένα υποχρεωτικό σύστημα καταχώρησης –εγγραφής σε εθνικό μητρώο (νηολόγιο)– και γνωστοποίησης κάθε εκτοξευόμενου διαστημικού αντικειμένου, κάτι που, όπως υποστηρίζεται, μπορεί να θέσει τη νομική βάση για τη δημιουργία συστήματος ελέγχου των δραστηριοτήτων των κρατών στο διάστημα.

4.1.5. *Η Συμφωνία για τις δραστηριότητες των κρατών στη Σελήνη και στα άλλα ουράνια σώματα (1979)*²⁶.

Η Σύμβαση αυτή, γνωστή ως Συμφωνία του 1979 ή Moon Agreement 1979²⁷, υπογράφηκε στις 18 Δεκεμβρίου 1979 και άρχισε να ισχύει από τις 11 Ιουλίου 1984.

---

²⁵ ΦΕΚ Α' 79/4-4-2003.

Μέχρι σήμερα έχει επικυρωθεί από μικρό αριθμό κρατών (12 επικυρώσεις), ενώ δεν επικυρώθηκε από τη Γαλλία, τις ΗΠΑ και την πρώην ΕΣΣΔ. Επίσης, η Ελλάδα συμπεριλαμβάνεται στο μεγάλο αριθμό κρατών που δεν έχουν επικυρώσει τη Σύμβαση αυτή.

Η Συμφωνία του 1979, το πιο πρόσφατο hard law κείμενο από αυτά που έχουν υπογραφεί μέχρι σήμερα για το διάστημα, βασίζεται στις θεμελιώδεις αρχές της Συνθήκης 1967, τις οποίες, σε ορισμένες περιπτώσεις, συμπληρώνει και εξελίσσει, με ειδικότερη εφαρμογή στη Σελήνη και τα άλλα ουράνια σώματα του ηλιακού μας συστήματος. Όπως προβλέπεται δε στο άρθρο 2 της Συμφωνίας αυτής, όλες οι δραστηριότητες που θα λαμβάνουν χώρα πάνω στη Σελήνη θα πρέπει να είναι σύμφωνες με το διεθνές δίκαιο, ιδίως το Χάρτη των Η.Ε. και τη Διακήρυξη του 1970 περί των Αρχών του Διεθνούς Δικαίου που αφορούν στις Σχέσεις Φιλίας και Συνεργασίας μεταξύ των κρατών σύμφωνα με το Χάρτη των Η.Ε..

Είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον ότι με τη Συμφωνία του 1979 το ζήτημα του διεθνούς καθεστώτος εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων της Σελήνης και των ουρανίων σωμάτων τίθεται σε νέα διάσταση. Έτσι, η εκμετάλλευση των πηγών της Σελήνης και των άλλων ουρανίων σωμάτων, των διαστημικών δηλαδή φυσικών πόρων, αντιμετωπίζεται με το ίδιο ακριβώς πνεύμα που αντιμετωπίζεται η εκμετάλλευση της Κοινής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας, των φυσικών δηλαδή πόρων του θαλάσσιου βυθού έξω από τα όρια εθνικής δικαιοδοσίας, από τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982 (άρθρα 136-140)²⁸.

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 4, παρ. 1 της Συμφωνίας 1979, η εξερεύνηση και εκμετάλλευση της Σελήνης και των άλλων ουρανίων σωμάτων θα πρέπει να γίνεται προς όφελος και για το συμφέρον όλων των κρατών «με γνώμονα το συμφέρον των σημερινών και των μελλοντικών γενεών...», –η τελευταία παράγραφος αποτελεί προσθήκη στην αρχή της εξερεύνησης και εκμετάλλευσης του διαστήματος προς όφελος και για το συμφέρον όλων των κρατών που διακηρύσσει η Συνθήκη 1967 στο άρθρο 1.

Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 11, παρ. 1 της Συμφωνίας 1979, η Σελήνη και οι φυσικές πηγές της αποτελούν κοινή κληρονομιά της ανθρωπότητας, στην περίπτωση

---

²⁶ *Agreement governing the activities of states on the Moon and other Celestial bodies, 1979.*

²⁷ Βλ. U.N. Doc. A/34/664 of November 12, 1979.

²⁸ Για το θέμα αυτό, βλ. ΤΣΑΛΤΑΣ, Γ., ΚΛΑΔΗ-ΕΥΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ, Μ., *Το διεθνές καθεστώς των θαλασσών και των ωκεανών, Διεθνής πολιτική-Διεθνές δίκαιο-Διεθνής οργάνωση*, τόμ. Πρώτος, Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2003.

δε που οι διαστημικοί αυτοί φυσικοί πόροι καταστούν εκμεταλλεύσιμοι, τα οφέλη που θα προκύπτουν θα πρέπει να μοιράζονται εξίσου μεταξύ των κρατών, με ιδιαίτερη φροντίδα στα συμφέροντα και τις ανάγκες των αναπτυσσόμενων κρατών. Με άλλα λόγια, με τη Συμφωνία αυτή προβλέπεται ένα είδος «διεθνοποιημένου καθεστώτος εκμετάλλευσης²⁹» των διαστημικών φυσικών πόρων –όταν η εκμετάλλευση καταστεί τεχνολογικά δυνατή– στη βάση όχι μόνο της ισότητας αλλά και των συμφερόντων των αναπτυσσόμενων κρατών.

4.2. Διεθνή συμβατικά κείμενα μη διαστημικού δικαίου

Η ανάπτυξη του διεθνούς δικαίου του εξωατμοσφαιρικού διαστήματος δεν οφείλεται μόνο στα πέντε συμβατικά κείμενα που συνομολογήθηκαν στο πλαίσιο της Επιτροπής για τις Ειρηνικές Χρήσεις του Εξωατμοσφαιρικού Διαστήματος και αφορούν άμεσα στο νομικό καθεστώς του διαστήματος.

Μέχρι σήμερα, έχουν, επίσης, υπογραφεί και ισχύουν συμβατικά κείμενα τα οποία αν και μη καθαρά διαστημικού δικαίου περιλαμβάνουν, ωστόσο, διατάξεις που αφορούν άμεσα ή έμμεσα στο διάστημα και συμβάλλουν στην ανάπτυξή του.

4.2.1. *Η Συνθήκη για την απαγόρευση των πυρηνικών δοκιμών στην ατμόσφαιρα, στο διάστημα και υπό τη θάλασσα (1963)*

Η Συνθήκη αυτή, που υπογράφηκε τον Αύγουστο του 1963 και τέθηκε σε ισχύ τον ίδιο χρόνο (Οκτώβριο 1963)³⁰, περιέχει διατάξεις που αποβλέπουν στην επίτευξη συμφωνίας για γενικό αφοπλισμό.

Σύμφωνα με το άρθρο 1 της Συνθήκης του 1963, «κάθε κράτος μέλος αναλαμβάνει να εμποδίζει, να αποτρέπει και να μην ενεργεί καμία δοκιμαστική πυρηνική έκρηξη ή οποιαδήποτε άλλη πυρηνική έκρηξη σε περιοχή της δικαιοδοσίας του, στην ατμόσφαιρα και πέρα από τα όριά της, στον εξωατμοσφαιρικό χώρο, και κάτω από το νερό, περιλαμβανομένων των χωρικών υδάτων (κάθε κράτους μέλους της Συνθήκης) και της ανοιχτής θάλασσας, καθώς και σε οποιοδήποτε άλλο περιβάλλον, εφόσον μια τέτοια (πυρηνική) έκρηξη προκαλέσει ραδιενεργά απόβλητα

---

²⁹ Βλ. και ΓΙΟΚΑΡΗΣ, Α., *op. cit.*, σελ. 258.

³⁰ Επικυρώθηκε από αρκετά κράτη μεταξύ των οποίων οι ΗΠΑ, η Μεγ. Βρετανία και η πρώην ΕΣΣΔ.

έξω από τα εδαφικά όρια του κράτους μέλους κάτω από τη δικαιοδοσία ή τον έλεγχο του οποίου πραγματοποιείται η έκρηξη».

Με τη Συνθήκη αυτή εμποδίζονται αποτελεσματικά οι δοκιμές πυρηνικών όπλων στο διάστημα και τα κράτη-μέλη φαίνεται να δεσμεύονται, όπως και με το άρθρο IV της Συνθήκης του 1967, για αποστρατικοποίηση του διαστήματος. Όμως, και η Συνθήκη αυτή αφορά όχι στην πλήρη αποστρατικοποίηση του διαστήματος, στο μέτρο που δεν θίγει τις δοκιμές ή την παράταξη άλλων όπλων στο γεωστατικό τμήμα του διαστήματος, δηλαδή στο διαστημικό χώρο γύρω από τη γη.

4.2.2. *Η Συνθήκη για τη μη διασπορά των πυρηνικών όπλων (1968)*

Η Συνθήκη αυτή, που τέθηκε σε ισχύ δύο χρόνια αμέσως μετά την υπογραφή της, το Μάρτιο του 1970³¹, προωθεί, με βάση την καλή πίστη, το γενικό αφοπλισμό. Με τις διατάξεις της, δεσμεύει τα κράτη μέλη να αρχίσουν διαπραγματεύσεις για την παύση των ανταγωνισμών των εξοπλισμών, την παύση των πυρηνικών δοκιμών και την επίτευξη γενικού και πλήρους αφοπλισμού, μιας και με τη Συνθήκη του 1967 δεν επιτεύχθηκε πλήρης αποστρατικοποίηση του διαστήματος.

4.2.3. *Η Σύμβαση για την απαγόρευση της στρατιωτικής ή οποιασδήποτε άλλης εχθρικής χρήσης των τεχνικών μεθόδων μεταβολής του περιβάλλοντος (1977)*

Η Σύμβαση αυτή, που τέθηκε σε ισχύ ένα χρόνο αμέσως μετά την υπογραφή της (Οκτώβριο 1978)³², περιλαμβάνει διατάξεις για την προστασία του περιβάλλοντος από τη χρήση τεχνικών μεθόδων που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε αλλαγή του περιβάλλοντος, με δυσμενείς επιπτώσεις για τον άνθρωπο και την ανθρώπινη ευημερία.

Σύμφωνα με τα άρθρα 1 και 2 της Σύμβασης αυτής, τα κράτη μέρη δεσμεύονται να μη χρησιμοποιούν, για στρατιωτικούς ή άλλους εχθρικούς –ή ακόμα και πειραματικούς– σκοπούς, τεχνικές μεθόδους που μολύνουν την ατμόσφαιρα από το διάστημα και μεταβάλουν τα στοιχεία του γήινου κλίματος και του περιβάλλοντος γενικότερα. Ωστόσο, όπως διακηρύσσεται στο άρθρο 3, παρ. 1, η χρήση τέτοιων τεχνικών μεθόδων που μπορεί να μεταβάλουν το περιβάλλον για ειρηνικούς και μόνο

---

³¹ Η Ελλάδα κύρωσε τη Συνθήκη αυτή με το Ν.Δ. 437/1970.

σκοπούς –για ειρηνική δηλαδή χρησιμοποίηση του διαστήματος– δεν παρεμποδίζεται. Αντίθετα, όπως με σαφήνεια διακηρύσσεται στο ίδιο άρθρο (άρθρο 3, παρ. 2), παρέχεται στα κράτη μέρη το δικαίωμα να συμμετέχουν στην ανταλλαγή επιστημονικών και τεχνολογικών πληροφοριών σχετικών με τη χρήση τέτοιων μεθόδων μεταβολής του περιβάλλοντος, εφόσον πρόκειται αποκλειστικά για ειρηνικούς σκοπούς, και μια τέτοια συνεργασία αποβλέπει στη διατήρηση, βελτίωση και ειρηνική χρησιμοποίηση του περιβάλλοντος δίνοντας και την πρέπουσα προσοχή στις ανάγκες των αναπτυσσόμενων κρατών.

4.3. Άλλα διεθνή συμβατικά κείμενα σχετικά με το διάστημα

4.3.1. Διεθνείς πολυμερείς Συμβάσεις

4.3.1.α. *Η Σύμβαση για την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Διαστημικών Ερευνών*

Οι δυσκολίες για την ίδρυση ενός παγκόσμιου οργανισμού συνεργασίας για την εξερεύνηση και εκμετάλλευση του εξωατμοσφαιρικού διαστήματος, κατά το πρότυπο του Οργανισμού Διεθνούς Πολιτικής Αεροπορίας (ICAO), οδήγησαν τα δυτικοευρωπαϊκά κράτη, από τις αρχές της δεκαετίας του 1960, στην ανάπτυξη πρωτοβουλιών για την ίδρυση ενός αντίστοιχου περιφερειακού οργανισμού.

Έτσι, στα τέλη του 1960, πραγματοποιήθηκε διεθνής διάσκεψη στην Ελβετία (Meyrin), με τη συμμετοχή δώδεκα ευρωπαϊκών κρατών –Αυστρία, Βέλγιο, Δανία, Γαλλία, Ο.Δ. Γερμανίας, Ιταλία, Ολλανδία, Νορβηγία, Ισπανία, Σουηδία, Ελβετία και Ενωμένο Βασίλειο– για την ίδρυση ενός ευρωπαϊκού οργανισμού συνεργασίας στις διαστημικές έρευνες. Τον Ιούνιο του 1962, τα κράτη αυτά, με την εξαίρεση της Αυστρίας και Νορβηγίας, υπέγραψαν, στο Παρίσι, Σύμβαση, που τέθηκε σε ισχύ το Μάρτιο του 1964, με την οποία ίδρυσαν τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Διαστημικών Ερευνών (European Space Research Organisation – ESRO). Ο Οργανισμός είχε ως κύριο σκοπό την εξασφάλιση της συνεργασίας των κρατών μελών, για ειρηνικούς αποκλειστικά σκοπούς, στον τομέα των διαστημικών ερευνών.

---

³² Η Ελλάδα κύρωσε τη Σύμβαση αυτή με το Ν. 1362/1983, ΦΕΚ Α΄ 78/22-6-1983.

4.3.1.β. *Η Σύμβαση για την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Οργανισμού για την κατασκευή και εκτόξευση διαστημικών συσκευών*

Στο μεταξύ, μια άλλη διάσκεψη που πραγματοποιήθηκε στο Στρασβούργο το 1961 (30 Ιανουαρίου – 2 Φεβρουαρίου), με τη συμμετοχή των ίδιων δυτικοευρωπαϊκών κρατών (Βελγίου, Δανίας, Ο.Δ. Γερμανίας, Ιταλίας, Ολλανδίας, Νορβηγίας, Ισπανίας, Σουηδίας και Ελβετίας), κατόπιν πρόσκλησης του Ενωμένου Βασιλείου και της Γαλλίας, κατέληξε στην υπογραφή νέας Σύμβασης για την ίδρυση και νέου –δεύτερου– ευρωπαϊκού οργανισμού συνεργασίας για την εξερεύνηση και εκμετάλλευση του εξωατμοσφαιρικού διαστήματος. Με τη Σύμβαση αυτή, που υπογράφηκε το Μάρτιο του 1962 και άρχισε να ισχύει δύο χρόνια μετά, 1^η Μαρτίου 1964, ιδρύθηκε ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός για την Κατασκευή και Εκτόξευση Διαστημικών Συσκευών (European Space Vehicle Launcher Development Organisation – ELDO), με ρόλο συμπληρωματικό του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Διαστημικών Ερευνών.

4.3.1.γ. *Η Σύμβαση για την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Διαστήματος (ΕΟΔ)*

Η δημιουργία, ωστόσο, προβλημάτων όσο αφορά τη συνεργασία των δυο ευρωπαϊκών οργανισμών στην εκπλήρωση του σκοπού της εξερεύνησης και εκμετάλλευσης του εξωατμοσφαιρικού διαστήματος οδήγησε, τελικά, τα δυτικοευρωπαϊκά κράτη (μέλη του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Διαστημικών Ερευνών³³), στην υπογραφή νέας σύμβασης για την εγκαθίδρυση ενός νέου ευρωπαϊκού οργανισμού που θα αναλάμβανε τα καθήκοντα των δυο προηγούμενων οργανισμών. Πράγματι, στις 30 Μαΐου 1975, υπογράφηκε, στο Παρίσι, Σύμβαση για την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Διαστήματος³⁴, η οποία τέθηκε σε ισχύ στις 30 Οκτωβρίου 1980.

Ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Διαστήματος, με έδρα το Παρίσι, έχει σκοπό την ανάπτυξη των δυνατοτήτων της Ευρώπης σχετικά με το διάστημα και το συντονισμό δραστηριοτήτων και προγραμμάτων εξερεύνησης και εκμετάλλευσης του διαστήματος, σε θέματα κυρίως τηλεπικοινωνιών και μετεωρολογίας. Αποτελείται

---

³³ Αυστρία, Βέλγιο, Δανία, Φινλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Ιρλανδία, Ιταλία, Ολλανδία, Νορβηγία, Πορτογαλία, Ισπανία, Σουηδία, Ελβετία και Ενωμένο Βασίλειο.

³⁴ Για το κείμενο της Σύμβασης, βλ. http://esamultimedia.esa.int/docs/SP1271En_final.pdf

από 17 κράτη μέλη: Αυστρία, Βέλγιο, Δανία, Φινλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Ιρλανδία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Νορβηγία, Πορτογαλία, Ισπανία, Σουηδία, Ελβετία, Ενωμένο Βασίλειο και Ελλάδα, η οποία το 2005 αποτέλεσε το 16^ο κράτος μέλος του Οργανισμού και ήδη συμμετέχει στις τηλεπικοινωνιακές και τεχνολογικές δραστηριότητες του ΕΟΔ καθώς και στην Πρωτοβουλία Παγκόσμιας Παρακολούθησης για το Περιβάλλον και την Ασφάλεια³⁵. Να σημειωθεί ότι ο Καναδάς, η Ουγγαρία και η Δημοκρατία της Τσεχίας συμμετέχουν σε ορισμένα προγράμματα, με συμφωνίες συνεργασίας.

4.3.2. Διμερείς Συμφωνίες

Μέχρι σήμερα, έχει υπογραφεί, επίσης, σημαντικός αριθμός διμερών Συμβάσεων, με τη μορφή συμφωνιών απλοποιημένης μορφής, που αφορούν, κυρίως, σε ζητήματα επιστημονικής και τεχνικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών για την εξερεύνηση και εκμετάλλευση του διαστήματος, καθώς και σχετικά με τους εξοπλισμούς.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα τέτοιων Συμβάσεων αποτελούν:

Η Συμφωνία μεταξύ ΗΠΑ και πρώην ΕΣΣΔ για *Συνεργασία στην Εξερεύνηση και Ειρηνική Εκμετάλλευση του Διαστήματος του 1972* (22-30 Μαΐου)³⁶, η οποία συμπληρώθηκε με τη Συμφωνία του 1977, για *Συνεργασία σε Κοινές Επανδρωμένες Πτήσεις στο Διάστημα*.

Η Συμφωνία, επίσης, μεταξύ πρώην ΕΣΣΔ και Γαλλίας του 1972, για την από κοινού οργάνωση ενός προγράμματος μετεωρολογικών δορυφόρων από χώρους εκτόξευσης των γαλλικών κτήσεων του Ινδικού Ωκεανού. Σημειώνεται ότι η τελευταία περιλαμβάνει διατάξεις αντίθετες προς τη Σύμβαση του 1972 (Liability Convention) για την ευθύνη των κρατών από τις διαστημικές τους δραστηριότητες³⁷, κάτι που συμβαίνει και σε άλλες διμερείς Συμφωνίες. Σε τέτοιες περιπτώσεις, αν τα κράτη εφαρμόζουν, σε διμερές επίπεδο μεταξύ τους, διατάξεις που περιλαμβάνουν αρχές αντίθετες με τις αρχές που διακηρύσσονται από τις καθεστωτικές Συνθήκες, όπως η Συνθήκη του 1967, ουσιαστικά παραβαίνουν διεθνείς δεσμεύσεις και, επομένως, υπέχουν διεθνή ευθύνη.

³⁵ Βλ. http://esamultimedia.esa.int/docs/sites/AREZ3_Greece_0.html

³⁶ Βλ. Non-Military Exploitation of Space and Technology Cooperation Agreement between the United States and the USSR, 1972, στο http://moscow.usembassy.gov/links/print_history.php

Από τις διμερείς συμφωνίες που περιλαμβάνουν ειδικότερες ρυθμίσεις σχετικά με τους εξοπλισμούς στο διάστημα, μία κατηγορία συμφωνιών αντιμετωπίζει προβλήματα σε σχέση με τη χρησιμοποίηση συστημάτων αντιβαλλιστικών πυραύλων. Σ' αυτές περιλαμβάνονται:

Η Συνθήκη μεταξύ ΗΠΑ και πρώην ΕΣΣΔ για τον *Περιορισμό των Αντιβαλλιστικών Πυραυλικών Συστημάτων του 1972* (ABM Treaty)³⁸ –όπως συμπληρώθηκε με το Πρωτόκολλο του 1974–, με την οποία ιδρύθηκε μια Μόνιμη Συμβουλευτική Επιτροπή για την προώθηση των στόχων της Συνθήκης³⁹. Βασική επιδίωξη της Συνθήκης ABM υπήρξε ο περιορισμός του ανταγωνισμού των εξοπλισμών, μεταξύ των αντισυμβαλλομένων, στα αντιβαλλιστικά συστήματα, με βάση όχι μόνο στη γη (land based weapons) αλλά και στο διάστημα (space based weapons). Συγκεκριμένα, το άρθρο V της Συνθήκης ABM υποχρέωνε τα συμβαλλόμενα κράτη να μην κατασκευάζουν, ή να αναπτύσσουν, ή να δοκιμάζουν συστήματα άμυνας (δηλαδή αντιβαλλιστικούς πυραύλους) κατά των πυραύλων στο έδαφος, τη θάλασσα, τον εναέριο χώρο και το διάστημα.

Επίσης, η Συμφωνία μεταξύ ΗΠΑ και πρώην ΕΣΣΔ για τις *Συνομιλίες για Περιορισμό των Στρατηγικών Όπλων του 1972* (SALT I), η οποία, όμως, δεν περιέχει σαφή πρόβλεψη για διαστημικές δραστηριότητες καθώς και η Συνθήκη μεταξύ ΗΠΑ και πρώην ΕΣΣΔ για *Περιορισμό των Στρατηγικών Επιθετικών Όπλων του 1979* (SALT II). Η δεύτερη δεν τέθηκε ποτέ σε εφαρμογή και αντικαταστάθηκε από τη Συνθήκη για τον *Περιορισμό των Διηπειρωτικών Βαλλιστικών Πυραύλων* (START I), το 1991⁴⁰, η οποία τέθηκε σε ισχύ το 1994. Ακολούθησε η Συνθήκη για τον *Περιορισμό των Διηπειρωτικών Βαλλιστικών Πυραύλων* (START II) του 1993, η οποία επικυρώθηκε από την Αμερική το 1996⁴¹ και από τη Ρωσική Ομοσπονδία το 2000⁴². Ωστόσο, ένα χρόνο αμέσως μετά την καταγγελία από τις ΗΠΑ της Συνθήκης

---

³⁷ Βλ. και ΓΙΟΚΑΡΗΣ, Α., *op. cit.*, σελ. 261.

³⁸ Η ABM Treaty καταγγέλθηκε από την Αμερική το Δεκέμβριο του 2001, βλ. http://esamultimedia.esa.int/docs/sites/AREZ3_Greece_0.html

³⁹ Λεπτομέρειες για την ABM Treaty, βλ. στο ΤΖΑΝΕΤΟΣ, ΓΡ., *op. cit.*, σελ. 228-238. Επίσης, <http://www.un.org/spanish/Depts/dda/disarmament.ppt>

⁴⁰ Βλ. Cook, A. B., *Europe since 1945*, An Encyclopedia, Vol. I, p. 45-48, στο http://books.google.com/books?id=ox_gXq2jpdYC&pg=PA46&lpg=PA46&dq=american+soviet+agreement+1972+for+peaceful+use+of+space&source=web&ots=nboJ1E4_Hr&sig=73GUQhbnLmv0d41GhUOArVF4zOY#PPP1,M1

⁴¹ Ibid, σελ. 48 και <http://www.nato.int/>

⁴² Βλ. Timeline of Russian-American Relations, 18-20th centuries, Embassy of the United States, Moscow, Russia, στο C:\Documents and Settings\user\Desktop\Timeline of Russian-American Relations 18-20th Centuries.mht

ABM το 2001, και η Ρωσική Ομοσπονδία ανακοίνωσε την απόφασή της να παύσει να δεσμεύεται από τη START II (14 Ιουνίου 2002)⁴³.

5. Υποκείμενα του δικαίου του διαστήματος

Το διεθνές δίκαιο του διαστήματος εφαρμόζεται και ρυθμίζει σχέσεις και καταστάσεις των κρατών, κατά κύριο λόγο, αλλά και άλλων οντοτήτων, που γίνονται φορείς διεθνών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, αποδέκτες διεθνών κανόνων, γενικά αναγνωρισμένων από το διεθνές δίκαιο του διαστήματος.

Οι διεθνείς κανόνες του δικαίου του διαστήματος ρυθμίζουν, δηλαδή, εκτός από κρατικές σχέσεις και σχέσεις διεθνών Οργανισμών – διεθνών διακυβερνητικών και μη κυβερνητικών Οργανισμών – αλλά, επίσης, εφαρμόζονται ευθέως και στα άτομα, ενώ, αξιοσημείωτο είναι ότι στο ρυθμιστικό πλέγμα του διεθνούς δικαίου του διαστήματος διεισδύει, πλέον, και «ολόκληρη η ανθρωπότητα».

5.1. Τα κράτη

Τα κράτη αποτελούν, κατά κύριο λόγο, τους κυριότερους αποδέκτες των κανόνων του διεθνούς δικαίου του διαστήματος. Υπογραμμίζεται δε ότι υποκείμενα του διεθνούς δικαίου του διαστήματος δεν είναι μόνο τα κράτη που δραστηριοποιούνται στο διάστημα, οι λεγόμενες δηλαδή διαστημικές δυνάμεις. Φορείς δικαιωμάτων και υποχρεώσεων στη διεθνή έννομη τάξη του δικαίου του διαστήματος αποτελούν όλα, ανεξαιρέτως, τα κράτη, όποιο και εάν είναι το επίπεδο ανάπτυξής τους, και όχι αποκλειστικά τα κράτη που διαθέτουν την απαραίτητη τεχνολογία/τεχνολογία σε αναφορά με δραστηριότητες για την εξερεύνηση και χρησιμοποίηση του διαστημικού χώρου. Στη Συνθήκη 1967 καθιερώνεται, ρητά, η αρχή της ισότητας των κρατών. Σύμφωνα με το άρθρο I αυτής της Συνθήκης «η εξερεύνηση και εκμετάλλευση του διαστήματος... θα γίνεται προς το συμφέρον όλων των κρατών, ανεξάρτητα από το βαθμό ανάπτυξής τους, οικονομικό ή επιστημονικό».

Αλλωστε, όσο αφορά στα ζητήματα ευθύνης των κρατών για τις δραστηριότητές τους στο διάστημα, σύμφωνα με τις καθεστωτικές Συνθήκες του 1967 καθώς και του

---

⁴³ Ibid.

1972, διεθνή ευθύνη υπέχει όχι μόνο το κράτος που προβαίνει στην εκτόξευση (εκτοξεύει ή προκαλεί την εκτόξευση του διαστημικού αντικειμένου), αλλά και κάθε κράτος το οποίο μετέχει, έστω και έμμεσα, σε αυτήν την ενέργεια, π.χ. το κράτος από την επικράτεια ή τις εγκαταστάσεις του οποίου εκτοξεύεται το διαστημικό αντικείμενο, ή το κράτος που παρέχει άλλες σχετικές διευκολύνσεις.

Να σημειωθεί ότι στις περιπτώσεις που ιδιωτικές επιχειρήσεις συνεργάζονται σε προγράμματα εξερεύνησης και εκμετάλλευσης του διαστήματος, σε ερευνητικό ή κατασκευαστικό επίπεδο, ή και σε θέματα οικονομικής εκμετάλλευσης, στο διεθνή χώρο, ως προς τις σχετικές δραστηριότητες, προβάλλονται τα κράτη, τα οποία διατηρούν και τον έλεγχο των ιδιωτικών δραστηριοτήτων.

5.2. Οι διεθνείς Οργανισμοί

Οι διεθνείς Οργανισμοί, διακυβερνητικοί και μη κυβερνητικοί, που συμμετέχουν από κοινού με τα κράτη μέλη τους σε προγράμματα εξερεύνησης και εκμετάλλευσης του διαστήματος, αναγνωρίζονται ως υποκείμενα του διεθνούς δικαίου του διαστήματος. Το δίκαιο, δηλαδή, του διαστήματος αναγνωρίζει νομική προσωπικότητα σε αυτούς τους διεθνείς Οργανισμούς, εφόσον οι τελευταίοι φέρονται ως φορείς διεθνών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, σε αναφορά πάντα με τις διαστημικές δραστηριότητές τους.

Πράγματι, στις καθεστωτικές Συνθήκες του δικαίου του διαστήματος, περιλαμβάνονται διατάξεις που αναγνωρίζεται, έμμεσα, η νομική προσωπικότητα των διεθνών διακυβερνητικών Οργανισμών, αφού τους αναγνωρίζεται η δυνατότητα να βούλονται διαφορετικά από τα κράτη μέλη τους και να αναλαμβάνουν ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις, που πηγάζουν από τα συμβατικά κείμενα του δικαίου του διαστήματος.

Για παράδειγμα, το άρθρο XXII της Σύμβασης του 1972 ορίζει ότι ένας διεθνής διακυβερνητικός Οργανισμός που διεξάγει διαστημικές δραστηριότητες έχει τα ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις που η Σύμβαση αυτή αναγνωρίζει για τα κράτη μέλη του Οργανισμού, με τον όρο, όμως, ότι ο Οργανισμός έχει δηλώσει ρητά την αποδοχή των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων αφενός και αφετέρου η πλειοψηφία των κρατών μελών του έχει υπογράψει τη Σύμβαση⁴⁴.

---

⁴⁴ Για το θέμα, βλ. και παρακάτω.

5.3. Τα φυσικά πρόσωπα – Η νομική θέση των αστροναυτών

Είναι γενικά αναγνωρισμένο ότι το διεθνές δίκαιο, παρά το γεγονός ότι διέπει σχέσεις και καταστάσεις μιας συγκεκριμένης κοινωνικής οργάνωσης, της διεθνούς κοινωνίας, εμπλέκει στη λειτουργία του, αναγκαστικά, και το «άτομο». Τα φυσικά πρόσωπα, οι άνθρωποι, αναγνωρίζεται ότι είναι φορείς δικαιωμάτων που αντλούν άμεσα από το διεθνές δίκαιο (κανόνες προστασίας των ανθρώπινων δικαιωμάτων, κανόνες του ανθρωπιστικού δικαίου, κανόνες προστασίας ειδικών κατηγοριών ατόμων), και ότι, σε καθορισμένες περιπτώσεις, είναι φορείς διεθνών υποχρεώσεων (διεθνή εγκλήματα οικουμενικής δικαιοδοσίας). Τα άτομα, δηλαδή, ευθύνονται διεθνώς, στην περίπτωση τέλεσης πράξης με χαρακτήρα διεθνούς αδικήματος. Αυτό σημαίνει ότι τα άτομα αν παραβιάσουν διεθνή επιταγή δεν είναι υπόλογα μόνο στο κράτος στο οποίο είναι πολίτες, αλλά και σε όλα τα κράτη της διεθνούς κοινωνίας. Με άλλα λόγια, μπορούν να δικαστούν από οποιοδήποτε εθνικό δικαστήριο, από οποιοδήποτε κράτος αλλά και από οποιοδήποτε διεθνές δικαστήριο με σχετική αρμοδιότητα.

Σύμφωνα και με τα συμβατικά κείμενα για το διάστημα, τα άτομα, τα φυσικά δηλαδή πρόσωπα, εμπλέκονται ως αποδέκτες διεθνών κανόνων, και τους αναγνωρίζονται και τους επιβάλλονται ιδιαίτερα, θα λέγαμε, διεθνή δικαιώματα και υποχρεώσεις. Πρόκειται για τους αστροναύτες, οι οποίοι στο άρθρο V της Συνθήκης του 1967 χαρακτηρίζονται ως «προπομποί», ως «απεσταλμένοι της ανθρωπότητας» στον εξωατμοσφαιρικό χώρο.

Είναι η πρώτη φορά που ένα φυσικό πρόσωπο, πλήρωμα μάλιστα μιας μηχανικής συσκευής, θεωρείται «απεσταλμένος της ανθρωπότητας». Ο χαρακτηρισμός αυτός οφείλεται στην αποστολή που έχουν οι αστροναύτες για την εξερεύνηση του εξωατμοσφαιρικού διαστήματος, προς το συμφέρον του συνόλου μάλιστα των κρατών, σύμφωνα με τη γενική αρχή του διεθνούς δικαίου του διαστήματος. Ο χαρακτηρισμός δε αυτός ανταποκρίνεται γενικότερα στο χαρακτηρισμό της Σελήνης και των πηγών της ως «κοινής κληρονομιάς της ανθρωπότητας».

Να σημειωθεί ότι ο χαρακτηρισμός του αστροναύτη ως «απεσταλμένου της ανθρωπότητας», σύμφωνα με το συμβατικό δίκαιο του διαστήματος, του εξασφαλίζει ένα ειδικό καθεστώς προστασίας. Αυτό σημαίνει ότι ο αστροναύτης, σε περίπτωση κινδύνου, δεν καλύπτεται μόνο από το κράτος της εκτόξευσης, αλλά απολαμβάνει

ασυλίας από όλα τα κράτη. Σε κάθε δε περίπτωση, τα κράτη είναι υποχρεωμένα να παρέχουν κάθε δυνατή βοήθεια –ακόμα και επαναπατρισμό στο κράτος εκτόξευσης, σύμφωνα με τη Συμφωνία του 1968– σε αστροναύτη που σε περίπτωση ατυχήματος προσγειώνεται στην επικράτεια άλλου κράτους. Από την άλλη, βέβαια, σημαίνει ότι ο αστροναύτης δεν πρέπει να ενεργεί προς όφελος ενός ή ορισμένων μόνο κρατών, ούτε και να βλάπτει τα συμφέροντα κάποιων κρατών.

5.4. Η «ανθρωπότητα» ως υποκείμενο του διεθνούς δικαίου

Είναι ιδιαίτερα σημαντικό ότι τα συμβατικά κείμενα του δικαίου του διαστήματος εμπλέκουν και την «ανθρωπότητα» στη λειτουργία του. Έτσι, η ανθρωπότητα προβάλλει ως υποκείμενο του διεθνούς δικαίου του διαστήματος τόσο μέσα από την καθεστωτική Συνθήκη του 1967 (άρθρα I και V), όσο και με τη Συμφωνία του 1979 (άρθρο XI).

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο I της Συνθήκης του 1967, υιοθετείται ότι η εξερεύνηση και εκμετάλλευση του διαστήματος πρέπει να διενεργείται προς το συμφέρον «όλης της ανθρωπότητας» και ότι οι διαστημικές δραστηριότητες των κρατών πρέπει να ανήκουν στη δικαιοδοσία «ολόκληρης της ανθρωπότητας». Ενώ, σύμφωνα με το άρθρο V της ίδιας Συνθήκης, επιτάσσεται τα κράτη να θεωρούν τους αστροναύτες «ως προπομπούς (απεσταλμένους) της ανθρωπότητας στο διάστημα».

Εξάλλου, σύμφωνα με το άρθρο XI της Συμφωνίας του 1979, διακηρύσσεται ότι η Σελήνη και οι φυσικοί της πόροι αποτελούν την «κοινή κληρονομιά της ανθρωπότητας».

Οι διατάξεις αυτές, όπως αναφέρει και ο καθηγητής Α. Γιόκαρης⁴⁵, στοιχειοθετούν ένα νέο υποκειμενικό δικαίωμα: το δικαίωμα δηλαδή κάθε κράτους αλλά και κάθε ένωσης φυσικών ή νομικών προσώπων, με διεθνή ή εσωτερικού δικαίου νομική προσωπικότητα, να απαιτήσει την εκπλήρωση της βασικής καθεστωτικής αρχής του άρθρου I της Συνθήκης του 1967: άσκηση κάθε μορφής δραστηριότητας στο διάστημα προς το συμφέρον της ανθρωπότητας.

---

⁴⁵ Βλ. ΓΙΟΚΑΡΗΣ, ΑΓ., Διεθνές Δίκαιο..., *op. cit.*, σελ. 268-269.

6. Διεθνής ευθύνη

6.1. Διεθνής ευθύνη από δραστηριότητες στο διάστημα

Τα κράτη υπέχουν διεθνή ευθύνη για κάθε δραστηριότητά τους στο διάστημα. Αυτό ρητά ορίζεται στο άρθρο VI της καθεστωτικής Συνθήκης του 1967, σύμφωνα με το οποίο, μάλιστα, μόνο το κράτος αναγνωρίζεται ως υπεύθυνο, ακόμα κι αν πρόκειται για δραστηριότητες που αναπτύσσουν μη κρατικοί οργανισμοί, νομικά δηλαδή πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου. Έτσι, το ζήτημα της ευθύνης αντιμετωπίζεται στην περίπτωση που οι δραστηριότητες που διενεργούνται στο διάστημα αναπτύσσονται τόσο από κρατικές υπηρεσίες όσο και από μη κρατικούς οργανισμούς, και τούτο για να υπάρχει εξασφάλιση ότι σε κάθε περίπτωση διενεργούνται σύμφωνα με τις διατάξεις του συμβατικού κειμένου. Σημειώνεται, ωστόσο, ότι στην περίπτωση των μη κρατικών οργανισμών αυτοί θα πρέπει να ενεργούν μετά από εξουσιοδότηση, και κάτω από τη συνεχή εποπτεία του κράτους. Πράγμα που σημαίνει ότι η ευθύνη του κράτους για τις δραστηριότητες των μη κρατικών οργανισμών στον εξωατμοσφαιρικό χώρο προϋποθέτει κάποια εξάρτησή τους από αυτό.

Ρητά, επίσης, ορίζεται στο άρθρο VI της ίδιας Συνθήκης, ότι στην περίπτωση που μια διαστημική δραστηριότητα αναλαμβάνεται από ένα διεθνή οργανισμό, τότε η ευθύνη δεν επιρρίπτεται αποκλειστικά στον οργανισμό, αλλά ευθύνη υπέχουν τόσο ο διεθνής οργανισμός όσο και τα κράτη που μετέχουν σε αυτόν.

6.2. Ευθύνη για ζημιές από αντικείμενα που εκτοξεύονται στο διάστημα

Η καθεστωτική Συνθήκη του 1967 αντιμετωπίζει και το ζήτημα της διεθνούς ευθύνης γενικότερα για ζημιές που προκαλούνται από τα εκτοξευόμενα αντικείμενα. Στο άρθρο VII της Συνθήκης αυτής, ρητά, ορίζεται ότι το κράτος που εκτοξεύει ή προκαλεί την εκτόξευση ενός αντικειμένου στο διάστημα, καθώς και κάθε κράτος που από την επικράτειά του ή από τις εγκαταστάσεις του εκτοξεύεται ένα αντικείμενο, υπέχει διεθνή ευθύνη για τυχόν ζημιές που θα προκληθούν σε άλλο συμβαλλόμενο κράτος, ή στα φυσικά ή νομικά πρόσωπα αυτού, από ένα τέτοιο αντικείμενο, ή από συστατικά μέρη αυτού, στη Γη, στον εναέριο χώρο ή στο διάστημα, συμπεριλαμβανόμενης της Σελήνης και των άλλων ουρανίων σωμάτων.

Με την ειδική Σύμβαση του 1972 για τη διεθνή ευθύνη, καθιερώνεται η αρχή της απόλυτης ευθύνης του κράτους, που εκτοξεύει διαστημικό αντικείμενο, για ζημίες που προκαλούνται από το αντικείμενο αυτό στον εξωατμοσφαιρικό χώρο, στην επιφάνεια της γης, ή, ακόμα, σε αεροσκάφος που βρίσκεται σε πτήση (άρθρο II). Σε αυτή δηλαδή την περίπτωση το κράτος είναι υποχρεωμένο να καταβάλλει αποζημίωση. Αν, όμως, η ζημία προκληθεί αλλού, εκτός της επιφάνειας της γης, σε άλλο αντικείμενο που εκτοξεύθηκε στο διάστημα, τότε το κράτος που προκάλεσε τη ζημία θα ευθύνεται μόνο εφόσον έχει εμφιλοχωρήσει πταίσμα –του ίδιου ή των προσώπων για τα οποία είναι υπεύθυνο (άρθρο III).

7. Το ζήτημα της προστασίας του περιβάλλοντος από τις δραστηριότητες των κρατών στο διάστημα

Το συμβατικό πλαίσιο για το διάστημα περιλαμβάνει, επίσης, διατάξεις οι οποίες, άμεσα ή έμμεσα, αντιμετωπίζουν ζητήματα σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος από τις δραστηριότητες των κρατών στον εξωατμοσφαιρικό χώρο. Όμως, οι διατάξεις αυτές, που προβλέπονται γενικά στα διεθνή κείμενα για το διάστημα, δεν ικανοποιούν με απόλυτο τρόπο την ανθρωπότητα από το ενδεχόμενο περιβαλλοντικών μεταβολών που μπορεί να προκαλέσουν οι δραστηριότητες των κρατών στο διαστημικό περιβάλλον. Με άλλα λόγια, δεν υφίσταται ένα ειδικό καθεστώς που να αφορά συγκεκριμένα στην προστασία του διαστήματος, συμπεριλαμβανόμενης της Σελήνης και των άλλων ουρανίων σωμάτων, όπως ακριβώς συμβαίνει με την Ανταρκτική. Αντίθετα. Οι σχετικές διατάξεις φαίνεται να αντιμετωπίζουν με ανεπάρκεια την προστασία του διαστημικού περιβάλλοντος και των περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Για παράδειγμα: Η καθεστωτική Συνθήκη του 1967, στο άρθρο IX, καθορίζει μεν ότι «τα κράτη, κατά τη διενέργεια των επιστημονικών μελετών και των εξερευνήσεων στο διάστημα, συμπεριλαμβανόμενης της Σελήνης και των άλλων ουρανίων σωμάτων, πρέπει να αποφεύγουν την επιβλαβή μόλυνσή τους, καθώς και τις επιβλαβείς μεταβολές του περιβάλλοντος της γης...», δίχως, όμως, να ορίσει την έννοια των όρων «επιβλαβής μόλυνση» και «επιβλαβείς μεταβολές». Επίσης, στο άρθρο IV, ενώ ορίζει ότι «τα κράτη δεν πρέπει να θέτουν σε γήινη τροχιά οποιαδήποτε αντικείμενα που θα φέρουν πυρηνικά όπλα ή άλλα όπλα μαζικής καταστροφής, ...», δεν αντιμετωπίζει τους κινδύνους από τη χρησιμοποίηση

πυρηνικών αντιδραστήρων ως πηγών ενέργειας στους τεχνητούς δορυφόρους (όπως συνέβη με το ατύχημα στο σοβιετικό τεχνητό δορυφόρο COSMOS 954, το 1978, που κατέπεσε στον Καναδά).

Εξάλλου, η Σύμβαση του 1972 ενώ αντιμετωπίζει την περίπτωση κατά την οποία ένα κράτος, οι υπήκοοί του και η περιουσία τους υποστούν ζημιά από μια μόλυνση του περιβάλλοντος, δεν αντιμετωπίζει, όμως, την περίπτωση κατά την οποία η ανθρωπότητα υποστεί ζημιά από μια μόλυνση του περιβάλλοντος.

Μέρος Δεύτερο

Ζητήματα του Διεθνούς Δικαίου των Τηλεπικοινωνιών

Ροδοθεάτος Γεράσιμος

1. Εισαγωγικά

Η ανάγκη του ανθρώπου για ταχεία και εξ' αποστάσεως επικοινωνία έδωσε την ώθηση για την ανάπτυξη τεχνικών και τεχνολογίας που να εξασφαλίζουν την μεταφορά δεδομένων, μεταξύ διαφόρων σημείων.

Ήδη από τα αρχαία χρόνια οι κοινωνίες, για να επικοινωνήσουν, χρησιμοποιούσαν διάφορες τεχνικές, οι οποίες στην ουσία δεν ήταν τίποτα παραπάνω από παραλλαγές κάποιων τεχνικών καθημερινής χρήσης. Παραδείγματος χάριν αναφέρεται ότι οι λαοί της Κίνας και της Βορείου Αμερικής χρησιμοποιούσαν σήματα καπνού, ενώ αυτοί της Αφρικής και της Νοτίου Αμερικής χρησιμοποιούσαν ηχητικά σήματα, προκειμένου για την επικοινωνία μεταξύ σχετικά μεγάλων αποστάσεων.

Οι τεχνικές αυτές μπορούν να χαρακτηριστούν ως οι πρόγονοι των πρώτων, ανεπτυγμένων τεχνικά, μορφών τηλεγράφου και δη του *οπτικού*⁴⁶. Οι προφανείς αδυναμίες του συστήματος⁴⁷ και οι ανάγκες των ανθρώπων (κυρίως όμως των κρατικών υπηρεσιών και των ιδιωτικών επιχειρήσεων), σε συνδυασμό με την Βιομηχανική Επανάσταση, οδήγησαν στην εφεύρεση νέων και αποτελεσματικότερων τεχνολογιών.

2. Σύντομη αναδρομή του σύγχρονου διεθνούς πλαισίου των τηλεπικοινωνιών

2.1. Νομικό πλαίσιο

---

⁴⁶ Τα συστήματα οπτικών τηλεγράφων έκαναν χρήση διάφορων μέσων που ήταν ευδιάκριτα σε μεγάλη απόσταση, όπως π.χ. σημαίες, φάροι κ.ά., η μορφή ή/ και η θέση των οποίων αντιστοιχούσαν σε συγκεκριμένο μήνυμα.

⁴⁷ Μικρή εμβέλεια, περιοριζόμενη από καιρικά φαινόμενα, πεπερασμένος όγκος και περιεχόμενο μηνυμάτων, η δυνατότητα υποκλοπής/ αποκωδικοποίησης του μηνύματος από ανεπιθύμητους τρίτους κ.ο.κ.

Ο πρώτος Ηλεκτροστατικός Τηλέγραφος τέθηκε σε λειτουργία το 1775 και είχε καθαρά τοπικό χαρακτήρα. Μέσα στον επόμενο αιώνα, η χρήση του τηλεγράφου εξαπλώθηκε και μάλιστα το 1861 εγκαινιάστηκε το πρώτο *διηπειρωτικό τηλεγραφικό σύστημα*, το οποίο συνέδεε την ευρωπαϊκή με την αμερικανική ήπειρο. Τέσσερα χρόνια αργότερα, το 1865, στην Πρώτη Διεθνή Τηλεγραφική Διάσκεψη, υπεγράφη η Διεθνής Σύμβαση Τηλεγραφίας⁴⁸, το πρώτο σημαντικό για τις τηλεπικοινωνίες διεθνές συμβατικό κείμενο. Απότοκο της Σύμβασης αυτής ήταν η ίδρυση της Διεθνούς Τηλεγραφικής Ένωσης, της οποίας οι αρμοδιότητες διευρύνθηκαν το 1875 με την προσθήκη των ζητημάτων *τηλεφωνικής επικοινωνίας*.

Η ανάπτυξη, όμως, της ασύρματης επικοινωνίας οδήγησε στη σύγκληση μιας νέας Διεθνούς Τηλεγραφικής Διάσκεψης, το 1906, που είχε ως αποτέλεσμα τη Διεθνή Σύμβαση για την Ασύρματη Τηλεγραφία⁴⁹, η οποία απέδιδε αρμοδιότητα για τα ζητήματα αυτά, επίσης, στη Διεθνή Τηλεγραφική Ένωση.

Η ενοποίηση του κατακερματισμένου συμβατικού πλαισίου για τις διεθνείς τηλεπικοινωνίες πραγματοποιήθηκε με την υπογραφή της Διεθνούς Σύμβασης Τηλεπικοινωνιών (1932)⁵⁰, η οποία κάλυπτε όλα τα μέσα επικοινωνίας της εποχής: τηλέφωνο, ενσύρματες και ασύρματες επικοινωνίες, ραδιόφωνο κ.ο.κ., και την ίδρυση της Διεθνούς Ένωσης Τηλεπικοινωνιών (International Telecommunications Unit – ITU).

Μετά το πέρας του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου και στα πλαίσια της αναμόρφωσης του διεθνούς συστήματος, υπεγράφησαν η Διεθνής Σύμβαση Τηλεπικοινωνιών και ο Διεθνής Κανονισμός Ραδιοεπικοινωνιών (1947)⁵¹, δύο κείμενα που ουσιαστικά θεμελίωσαν το σύγχρονο Διεθνές Δίκαιο των Τηλεπικοινωνιών⁵².

---

⁴⁸ Η Ελλάδα την επικύρωσε στις 13 Δεκεμβρίου 1886, με το Νόμο ΡΙΕ΄. Συμπληρωματικά αυτής της Σύμβασης δρούσε η Διεθνής Σύμβαση για την Προστασία των Υποβρύχιων Καλωδίων (1885).

⁴⁹ Η Ελλάδα την επικύρωσε το 1912, με το Νόμο ΓΠΒ΄.

⁵⁰ Η Ελλάδα την επικύρωσε το 1936, με τον Αναγκαστικό Νόμο 370.

⁵¹ Η Ελλάδα τα επικύρωσε το 1949, με τον Αναγκαστικό Νόμο 964.

⁵² Έκτοτε τα κείμενα αυτά τροποποιήθηκαν και εμπλουτίστηκαν σημαντικά κατ' επανάληψη, με κυριότερες τις: 1952 – Μπουένος Άϊρες, 1959 – Γενεύη, 1965 – Μοντραί, 1973 – Μάλαγα – Τορρεμολίνος (προσθήκη της τηλεόρασης στις αρμοδιότητες της ITU), 1982 – Ναϊρόμπι, 1989 – Νίκαια, 1992 – Γενεύη, 1994 – Κυότο, 1998 – Μιννεάπολη, 2002 – Μαρακές. Η τακτικότητα αυτή

2.2. Θεσμικό πλαίσιο

Η Διεθνής Ένωση Τηλεπικοινωνιών, όντας ένας από τους αρχαιότερους διεθνείς οργανισμούς, έχει να επιδείξει μακρά ιστορία και πλούσιο έργο.

Ανάμεσα στους σκοπούς της ΔΕΤ περιλαμβάνονται οι παρακάτω:

- η ενδυνάμωση της διεθνούς συνεργασίας μεταξύ των Κρατών Μελών, οργανισμών και άλλων θεσμών για τη βελτίωση και την ορθολογική χρήση των διεθνών τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών,
- η ρύθμιση και η βελτίωση της χρήσης του φάσματος των ραδιοσυχνοτήτων, δια της κατανομής των συχνοτήτων (frequencies) και των ομάδων συχνοτήτων (bands), της καταγραφής των σχετιζόμενων γεωστατικών τροχιών και λοιπών τροχιακών θέσεων⁵³ καθώς και συντονισμός των προσπαθειών για αποφυγή επιβλαβών παρεμβολών μεταξύ ραδιοφωνικών σταθμών διαφορετικών χωρών,
- η διευκόλυνση της παγκόσμιας τυποποίησης των τηλεπικοινωνιών, προκειμένου για την επίτευξη ικανοποιητικής ποιότητας υπηρεσιών και τη συμβατότητα των υποδομών,
- ενδυνάμωση της συνεργασίας μεταξύ των Κρατών Μελών και των Ιδιωτικών Φορέων με στόχο την καθιέρωση των χαμηλότερων δυνατών τιμολογίων που να συνάδουν με αποτελεσματικές υπηρεσίες,
- η παροχή τεχνικής βοήθειας για την προαγωγή των τηλεπικοινωνιών στις αναπτυσσόμενες χώρες και η κινητοποίηση υλικών και χρηματικών πόρων προς το σκοπό αυτό,
- η διάδοση των τηλεπικοινωνιών σε όλους τους κατοίκους του κόσμου και η προαγωγή χρήσης τους για τη διευκόλυνση ειρηνικών σχέσεων,
- η προαγωγή μέτρων για την εμπέδωση της ασφάλειας (αγγ. safety) της ανθρώπινης ζωής διαμέσου της συνεργασίας των υπηρεσιών τηλεπικοινωνιών,
- η υποστήριξη της χρήσης των τηλεπικοινωνιακών υποδομών που χρησιμοποιούν διαστημικές τεχνολογίες με σκοπό την πλήρη εκμετάλλευση των ικανοτήτων τους.

είναι αποτέλεσμα των ραγδαίων τεχνολογικών εξελίξεων, καθώς μόνο με συχνή επικαιροποίηση θα μπορούσε το συμβατικό και θεσμικό πλαίσιο να παραμείνει αξιόπιστο και λειτουργικό.

⁵³ Οι δύο αυτοί πόροι, συχνά αναφέρονται στη βιβλιογραφία ως ένας πόρος με την ονομασία «πόρος τροχιάς/ φάσματος» (orbit/ spectrum resource). Στην περίπτωση δε, που πρόκειται για την Γεωστατική Τροχιά, χαρακτηρίζεται ως «περιορισμένος φυσικός πόρος» (ά. 33 Σύμβαση ΔΕΤ, 1982).

Οι αρμοδιότητες και ο τρόπος εργασίας της ΔΕΤ προκύπτουν μέσα από τα δύο Καταστατικά της Όργανα, το *Σύνταγμα* και τη *Σύμβαση*. Ενώ ως το 1992 υπήρχε ένα και μοναδικό Καταστατικό Όργανο (η Σύμβαση), κρίθηκε σκόπιμη η διάσπαση του σε δύο κείμενα: στο μεν *Σύνταγμα*, όπου και περιλαμβάνονται οι βασικές αρχές και λειτουργίες της Ένωσης, στη δε *Σύμβαση*, όπου περιλαμβάνονται επιχειρησιακού τύπου κανόνες που δύναται να τροποποιηθούν από τις Διασκέψεις των Πληρεξουσίων, ώστε να διασφαλίζεται ο επικαιροποιημένος χαρακτήρας τους.

Επιπροσθέτως, σε επίπεδο δευτερογενούς δικαίου, η Ένωση εκδίδει δύο τύπους Διοικητικών Κανονισμών, τους Διεθνείς Κανονισμούς Τηλεπικοινωνιών (International Telecommunications Regulations) και τους Κανονισμούς Ραδιοεπικοινωνιών (Radio Regulations), οι οποίοι έχουν την ίδια νομική δεσμευτικότητα, για τα Κράτη Μέλη, με αυτά των Καταστατικών Οργάνων.

Πέραν των περίπου 190 Κρατών Μελών, στους κόλπους της ΔΕΤ υπάρχουν και δύο ακόμα είδη Μελών. Η πρώτη είναι η ομάδα των Αναγνωρισμένων Επιχειρησιακών Υπηρεσιών (Recognised Operating Agencies), οι οποίες είναι είτε κρατικές ή ιδιωτικές εταιρίες παροχής τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών⁵⁴.

Ενώ η δεύτερη επίσημη ομάδα είναι αυτή των Τομεακών Μελών (Sector Members). Τα Μέλη αυτά μπορεί να είναι είτε Κράτη (Μη Μέλη) ή μη κρατικές οντότητες (δηλ. εταιρείες τηλεπικοινωνιών)⁵⁵. Σήμερα φτάνουν τα 650 και διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στο έργο της Ένωσης.

Τέλος, μια σειρά άλλων Διεθνών και Περιφερειακών Οργανισμών καθώς και επιστημονικών και βιομηχανικών φορέων συμβάλλουν καθημερινά στις εργασίες της ΔΕΤ.

Η δομή της Ένωσης ακολουθεί την κλασική τυπολογία των Διεθνών Οργανισμών, ενώ παράλληλα έχει δημιουργήσει και μια σειρά από άλλους θεσμούς που τη βοηθούν στο να παρακολουθεί και να ρυθμίζει άμεσα τις σύγχρονες τεχνολογικές εξελίξεις.

Σημαντικότερο όργανο είναι η *Σύνδοδος των Πληρεξουσίων* (Plenipotentiary Conference), όπου κάθε Κράτος έχει μια ψήφο. Συνέρχεται κάθε τέσσερα χρόνια και χαράσσει τη γενική πολιτική του οργανισμού, εκλέγει τα υψηλόβαθμα στελέχη του και τροποποιεί τα Καταστατικά Όργανα.

---

⁵⁴ Το στάτους αποδίδεται σε αυτές από τα Κράτη Μέλη.

⁵⁵ Τα διάφορα Κράτη Μέλη υποστηρίζουν τις υποψηφιότητες συμμετοχής που υποβάλλουν τα πιθανά Τομεακά Μέλη.

Το Συμβούλιο (Council) της ΔΕΤ έχει έναν αριθμό μελών που αντιστοιχεί στο 25% των Κρατών Μελών, τα οποία εκλέγονται με βάση την ίση γεωγραφική αντιπροσώπηση. Αντικείμενο των εργασιών του είναι η εφαρμογή της πολιτικής του οργανισμού.

Η Γενική Γραμματεία (General Secretariat), με επικεφαλής το Γενικό Γραμματέα, προετοιμάζει τις στρατηγικές πολιτικές και σχέδια του οργανισμού και εφαρμόζει τα διοικητικά και οικονομικά καθήκοντά του.

Επιπλέον αυτών, σημαντικό ρόλο έχουν οι εξής φορείς: α) τα Περιφερειακές και Παγκόσμιες Διασκέψεις Ραδιοεπικοινωνιών, β) το Συμβούλιο Ραδιοεπικοινωνιακών Κανονισμών και γ) οι Ομάδες Μελέτης.

Τέλος, με σκοπό την εύρυθμη λειτουργία της, η Ένωση διαρθρώνει τις εργασίες της σε τρεις τομείς: 1) ο Τομέας Ραδιοτηλεπικοινωνιών (The Radiocommunications Sector/ ITU-R), ο οποίος ρυθμίζει την ίση και αποδοτική χρήση του φάσματος των ραδιοσυχνοτήτων καθώς και της γεωστατικής τροχιάς, 2) ο Τομέας Τυποποίησης των Τηλεπικοινωνιών (Telecommunications Standardization Sector/ ITU-T), ο οποίος παράγει πρότυπα για την τυποποίηση που εξασφαλίζουν την τεχνική και επιχειρησιακή συμβατότητα των τηλεπικοινωνιακών συστημάτων και 3) ο Τομέας Τηλεπικοινωνιακής Ανάπτυξης (The Telecommunications Development Sector/ ITU-D), μέσω του οποίου προωθείται η τεχνική βοήθεια προς τις αναπτυσσόμενες χώρες.

2.3. Τυπολογία των τηλεπικοινωνιών

Ως *Τηλεπικοινωνία* εννοείται η μετάδοση ή εκπομπή ή λήψη εικόνων ή ήχων ή πληροφοριών πάσης φύσεως, μέσω καλωδίου ή ραδιοηλεκτρικών ή οπτικών ή άλλων ηλεκτρομαγνητικών συστημάτων.

Αναλογικά με το μέσο που χρησιμοποιείται κάθε φορά, οι τηλεπικοινωνίες χωρίζονται σε *Ενσύρματες*, δηλ. μέσω καλωδίου, και σε *Ασύρματες*, δηλ. μέσω ραδιοκυμάτων.

Οι Ενσύρματες δίνουν στα κράτη το πλεονέκτημα ρύθμισης των επικοινωνιών εντός της επικράτειας τους, βάσει της αρχής της Εθνικής Κυριαρχίας, ενώ δικαιούνται να προβούν σε διακοπές εκπομπών για λόγους εθνικής ασφάλειας. Από την άλλη, απαιτούν ένα ευρύ δίκτυο υποδομών που πρέπει να εκτείνεται σε κάθε χρήστη, να ανανεώνεται και να συντηρείται ακόμα πιο τακτικά. Σε διεθνές επίπεδο, είναι προφανές ότι οι ενσύρματες επικοινωνίες μπορούν να έχουν περιορισμένη

εμβέλεια, καθώς η δημιουργία, συντήρηση και συμβατότητα των δικτύων έχει υψηλό κόστος και πεπερασμένη αποδοτικότητα.

Από την άλλη, οι Ασύρματες τηλεπικοινωνίες χωρίζονται σε δυο μεγάλες κατηγορίες: α) στις Γενικού Προορισμού και β) στις Ειδικού Προορισμού. Η πρώτη χωρίζεται σε άλλες δύο κατηγορίες⁵⁶, και απευθύνεται σε ευρύ κοινό χωρίς εξαιρέσεις και περιορισμούς (όπως για παράδειγμα οι τηλεοπτικές και οι ραδιοφωνικές μεταδόσεις), ενώ αυτές που κατατάσσονται στην δεύτερη κατηγορία απευθύνονται κάθε φορά σε διαφορετικό-μοναδικό χρήστη (π.χ. τηλεφωνία).

Τα σημαντικά πλεονεκτήματα των Ασύρματων Τηλεπικοινωνιών τις έχουν ωθήσει σε υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, τόσο τεχνικής όσο και οικονομικής. Το χαμηλό, αναλογικά με το παραγόμενο έργο τους, κόστος λειτουργίας, η δυνατότητα εξυπηρέτησης πολλών και ποικίλων αναγκών καθώς και η κάλυψη μεγάλου αριθμού χρηστών ή/ και μεγάλης γεωγραφικής έκτασης. Η μη ορθολογική χρήση ή παράνομη τους, όμως, μπορεί να οδηγήσει σε προβλήματα όπως η παραβίαση της εθνικής κυριαρχίας, οι παρεμβολές στις εκπομπές, οι υποκλοπές.

---

⁵⁶ 1) τις διαστημικές τηλεπικοινωνίες (οι οποίες πραγματοποιούνται μέσω τεχνητών δορυφόρων, διαστημικών σταθμών και λοιπών διαστημικών αντικειμένων) και 2) τις γήινες τηλεπικοινωνίες (οι οποίες πραγματοποιούνται με γήινα μέσα).

Λίστα Κειμένων
Δικαίου του Διαστήματος

- (α) *Η Συνθήκη για τις αρχές που διέπουν τη δραστηριότητα των κρατών κατά την εξερεύνηση και χρησιμοποίηση του διαστήματος, συμπεριλαμβανομένης της Σελήνης και άλλων ουρανίων σωμάτων, 1967. [Ν.Δ. 670/1970 (ΦΕΚ Α' 208)].*
- (β) *Η Συμφωνία για τη διάσωση των αστροναυτών, την επιστροφή των αστροναυτών και την επιστροφή αντικειμένων που έχουν εκτοξευθεί στο εξωατμοσφαιρικό διάστημα, 1968. [Ν.Δ. 189/1974 (ΦΕΚ Α' 350)].*
- (γ) *Η Σύμβαση για τη διεθνή ευθύνη από τις ζημιές που προκαλούνται από αντικείμενα που εκτοξεύονται στο εξωατμοσφαιρικό διάστημα, 1972. [Ν.Δ. 563/1977 (ΦΕΚ Α' 75)].*
- (δ) *Η Σύμβαση για την καταγραφή των αντικειμένων που εκτοξεύονται στο εξωατμοσφαιρικό διάστημα, 1975. [Ν. 3131/2003 (ΦΕΚ Α' 79)].*
- (ε) *Η Συμφωνία για τις δραστηριότητες των κρατών στη Σελήνη και στα άλλα ουράνια σώματα, 1979. [Δεν έχει επικυρωθεί από την Ελλάδα].*

Εκτός από τα ΦΕΚ, τις παραπάνω συμφωνίες καθώς και τις σημαντικότερες αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ για το Δίκαιο του Διαστήματος, μπορείτε να τις βρείτε, στην αγγλική γλώσσα, στο εξής link <http://www.unoosa.org/pdf/publications/STSPACE11E.pdf>